

Imigrace pohledem studentů sociální pedagogiky

Tomáš Středulinský

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš Středulinský**

Osobní číslo: **H13080**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Problematika imigrace pohledem studentů sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti multikultury, menšin a imigrace.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BALVÍN, Jaroslav. Pedagogika, andragogika a multikulturalita. Praha: Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.

DRBOHLAV, Dušan. Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 978-80-7419-039-1.

HLADÍK, Jakub. Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin). Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4.

NOVOTNÁ, Eliška. Základy sociologie. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2396-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

9. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 9. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2016

✓

..... Tomáš Chmura

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k vyšší výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou imigrace, a to především v České republice. Teoretická část se skládá ze tří hlavních kapitol. První kapitola se zaměřuje na migraci v celosvětovém měřítku a jejím mezinárodně právním ukotvení. Dále se zabývá pojmem multikulturalismus. Představuje modely multikulturalismu typické pro vybrané země a popisuje multikulturní společnost. Zkoumá možnosti integrace v multikulturní společnosti a také se věnuje roli multikulturní výchovy. Kapitola je doplněna o související jevy, které mohou doprovázet migraci a multikulturalismus. Druhá kapitola rozebírá vývoj a současný stav migrační a integrační politiky České republiky. Prostor je věnován také postavení národnostních menšin na našem území. Třetí kapitola je věnována sociální práci s cílovou skupinou imigrantů. Popisuje oblast sociální práce a její metody. Zabývá se osobností a rolemi sociálního pracovníka. Konkrétněji popisuje sociální práci s imigranty v azylových střediscích a zabývá se specifiky této práce. Praktická část zkoumá pomocí dotazníku pohled studentů sociální pedagogiky na migraci a imigranty. Cílem je zjistit, jaký vztah mají tito studenti k imigrantům a jaká je jejich informovanost o dané problematice.

Klíčová slova:

migrace, multikulturalismus, multikulturní společnost, multikulturní výchova, migrační politika, integrační politika, národnostní menšiny, sociální práce, sociální pracovník

ABSTRACT

This thesis deals with issues of migration, especially in the Czech Republic. The theoretical part consists of three main chapters. The first chapter focuses on migration globally and its international legal anchor. It also deals with the concept of multiculturalism. It presents models of multiculturalism typical for selected countries and it describes the multicultural society. It explores the possibilities of integration in a multicultural society, and also focuses on the role of multicultural education. The chapter is complemented by the associated phenomena, which may be accompanied by migration and multiculturalism. The second chapter analyzes the development and current state of migration and integration policies of the Czech Republic. The space is also devoted to the status of national minorities in our country. The third chapter is devoted to social work with the target group of immigrants. It describes the area of social work and its methods. It deals with personality and the role of social worker. More specifically describes social work with immigrants in asylum centers and deals with the specifics of this work. The practical part examines with help of the questionnaire students' view of social education on immigration and immigrants. The aim is to find out what kind of relationship have the students to immigrants and what is their awareness of the issues.

Keywords:

migration, multiculturalism, multicultural society, multicultural education, migration policy, integration policy, ethnic minorities, social work, social worker

Poděkování

Touto cestou bych chtěl poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Evě Šalenové za její odborné vedení, pomoc a laskavý a ochotný přístup v celém průběhu zpracovávání této práce.

Dále chci poděkovat všem studentům sociální pedagogiky, kteří mi ochotně vyplnili dotazníky, důležité pro praktickou část této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1 MIGRACE, MULTIKULTURALISMUS A SOUVISEJÍCÍ JEVY	13
1.1 MIGRACE	13
1.2 MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ RÁMEC MIGRACE	14
1.3 MULTIKULTURALISMUS	15
1.3.1 MODEL Y MULTIKULTURALISMU V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH.....	17
1.3.2 MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST	19
1.3.3 MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST A INTEGRACE	20
1.4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	21
1.5 SOUVISEJÍCÍ JEVY	22
2 MIGRAČNÍ POLITIKA A MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE	25
2.1 MIGRAČNÍ VÝVOJ V ČESKÉ REPUBLICE	25
2.2 MIGRAČNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY	27
2.3 LEGISLATIVNÍ RÁMEC MIGRAČNÍ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY	28
A. ZÁKON Č. 326/1999 SB. O POBYTU CIZINCŮ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY	28
B. ZÁKON Č. 325/1999 SB. O AZYLU	29
2.4 INTEGRAČNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY	29
2.5 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE	30
2.6 LEGISLATIVNÍ RÁMEC NÁRODNOSTNĚ MENŠINOVÉ POLITIKY ČESKÉ REPUBLIKY	31
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S IMIGRANTY	33
3.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE	33
3.1.1 METODY A DĚLENÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	34
3.2 OSOBNOST SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	35
3.2.1 POSTAVENÍ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA VE VZTAHU K IMIGRANTŮM	36
3.3 SOCIÁLNÍ PRÁCE V AZYLOVÝCH ZAŘÍZENÍCH	38
3.3.1 NÁPLŇ A SPECIFIKA PRÁCE V AZYLOVÝCH STŘEDISCÍCH.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	45
4.1 REALIZOVANÉ VÝZKUMY VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ	45
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	47
5.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	48
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	48
5.4 PŘEDVÝZKUM	49
5.5 SBĚR DAT	49
5.6 ANALÝZA DAT	50

5.7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT	70
5.8	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	74
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	84
	SEZNAM GRAFŮ	85
	SEZNAM PŘÍLOH.....	86

ÚVOD

Mezi globálními jevy moderního a neustále se vyvíjejícího světa hraje imigrace poměrně významnou roli. V celém světě neustále dochází k událostem či jevům, které imigraci ovlivňují či ji přímo vyvolávají. Mezi tyto jevy můžeme zařadit především značné ekonomické rozdíly mezi jednotlivými částmi světa a velmi rozdílnou úrovní mezi jednotlivými zeměmi z hlediska jejich vyspělosti či bohatství. Další příčinou jsou války či ozbrojené konflikty, vznikající v nejrůznějších částech světa. Velmi významnou příčinou jsou také totalitní, represivní a nedemokratické režimy, vyvolávají politické čistky a tvrdé postihy vůči občanům. Všechny tyto jevy, vyvolávající pohyby a přesuny obyvatelstva, mají samozřejmě celosvětový dopad. Nemůžeme příliš počítat s tím, že by v blízké budoucnosti mělo docházet k jejich poklesu. Spíše lze předpokládat, že frekvence těchto jevů v celosvětovém měřítku bude narůstat. Z toho důvodu proto problematika imigrace zůstane stále aktuální a bude třeba se jí i nadále zabývat.

Pohyb a stěhování světového obyvatelstva nejsou samozřejmě ničím novým. S migrací se můžeme setkat již v období na přelomu starověku a středověku, kdy došlo na území Evropy k velkému stěhování národů. Další masová migrace se objevuje v období od 17. století, kdy se v rámci velké migrační vlny stěhují lidé z Evropy do Severní a Jižní Ameriky či Austrálie. Během druhé světové války a po ní dochází k velkému vysídlování obyvatel v rámci Evropy. Dá se říci, že trend přesunů obyvatelstva pokračuje dodnes.

V současné době dochází k tzv. evropské imigrační krizi. Tato krize propukla naplno v průběhu roku 2015 a je charakterizována velkým počtem osob, které přicházejí do Evropy ze zemí Blízkého východu, případně severní Afriky. Situace je velmi závažná mj. z toho důvodu, že evropská, potažmo česká veřejnost se začíná v důsledku přílivu imigrantů poměrně značně radikalizovat. K tomuto stavu také přispěly některé tragické události, například listopadové teroristické útoky v Paříži, které si řada lidí právě s imigranty spojuje.

Situace v České republice se v současné době značně proměňuje. Česká republika je z hlediska migrace spíše zemí tranzitní, i přesto ovšem dochází k radikalizaci české společnosti. Přitom se určitě nedá říci, že by Česká republika byla zemí, která by neměla s migrací či s příslušníky jiných národů či kultur žádné zkušenosti. Zvláště po pádu komunistického režimu v roce 1989 dochází ke značnému nárůstu přistěhovalců či cizinců. Například v roce 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika, pobývalo na našem území

asi 77 tisíc cizinců. V roce 2014 činil počet u nás žijících cizinců zhruba 451 tisíc osob. To je skoro šestinásobný nárůst oproti období zhruba před dvaceti lety. Tento fakt před nás ovšem staví zcela nové a specifické úkoly – jak se s tímto nárůstem vyrovnat, jak k cizincům přistupovat a jakým způsobem se snažit o jejich začlenění do společnosti. Otázkou je tedy celá řada a je na nás, jakým způsobem se k jejich řešení postavíme.

Imigranti jsou jednou ze skupin, na které se můžeme v rámci našeho oboru zaměřit. Je zcela přirozené, že imigranti mohou být vystrašení, deprivovaní či traumatizovaní. Proto bychom s nimi měli jednat především s úctou, tolerancí a bez jakýchkoliv předsudků. Velmi důležité je uvědomit si, že každý imigrant je především lidská bytost, která je svobodná, rovnoprávná s ostatními lidmi a má svá nezadatelná základní práva. Tato fakta ovšem platí oboustranně: také imigranti by se k nám jakožto k lidem, kteří se jim snaží pomoci, měli chovat slušně a s úctou. Pokud vzájemná úcta z kterékoliv strany projevoována nebude, je celá naše snaha o pomoc odsouzena k neúspěchu. Imigranti se bohužel mohou ze strany svého okolí setkávat s diskriminací či xenofobií. Diskriminace a xenofobie jsou pojmy, které provázejí člověka od doby, kdy se v jeho blízkosti začali objevovat lidé nějakým způsobem odlišní (např. lidé s jinou barvou pleti, jinými způsoby chování apod.) (Dvořáková a kol., 2008, s. 299). Xenofobie je v české společnosti poměrně rozšířená. Souvisí především z obav před nárůstem kriminality nebo hrozících náboženských konfliktů, případně teroristických útoků. Jak můžeme vyčíst z celé řady výzkumů veřejného mínění, názory obyvatel České republiky směrem k imigrantům jsou poměrně negativní.

V praktické části této bakalářské práce bude proveden výzkum zaměřený na studenty sociální pedagogiky. Snahou bude zjistit, jak se k imigrantům staví právě tito studenti. Je otázkou, zda se většinový názor společnosti promítá do názorů těchto studentů, případně zda se názor studentů sociální pedagogiky od většinového názoru liší. Právě na tuto otázku se praktická část bakalářské práce pokusí nalézt odpověď a na jejím základě navrhnout případná řešení či opatření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MIGRACE, MULTIKULTURALISMUS A SOUVISEJÍCÍ JEVY

1.1 Migrace

Migrace znamená přemísťování nebo přesídlování obyvatelstva; může být nevratné, dočasné, sezonní, kyvadlové, taktéž vystěhovalectví či přistěhovalectví legální či ilegální z důvodů politických, ekonomických a jiných (Šišková, 2008, s. 267).

Podle Jandourka (2001, s. 159) migrace znamená pohyb osob nebo větších skupin obyvatelstva v geografickém a sociálním prostoru, který je spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu.

Geist (1992, s. 224 – 225) definuje migraci jako označení pro geografický pohyb jedinců nebo skupin, tzn. mobilitu lidí v užším či širším geografickém prostoru. Stejný autor také rozlišuje několik druhů migrace:

- Migrace mezinárodní (externí) a vnitřní (interní),
- migrace interkontinentální a intrakontinentální,
- migrace dobrovolná a nucená,
- migrace časově omezená a trvalá,
- migrace primární a sekundární.

Migrace a pohyb obyvatelstva je historicky existující jev, se kterým se můžeme setkávat již od dob přelomu starověku a středověku. Tehdy, v období zhruba od 3. až 6. století n. l., došlo k tzv. Stěhování národů. Od počátku novověku, kdy byla objevena Amerika a později také Austrálie, dochází k další migrační vlně. Příčiny byly především ekonomické a hospodářské. Nově objevené oblasti nabízely lepší možnosti obživy, a proto se stávaly konečným cílem velkého počtu osob, pocházejících především z Evropy. Zcela nová a odlišná situace nastává s příchodem 20. století. V první polovině tohoto období vypukají pouhých dvacet let po sobě obě světové války. Tyto tragické události vedou k nesmírnému utrpení obyvatel, nárůstu chudoby a nástupu mnoha totalitních režimů (například Německo nebo Sovětský svaz). Odhaduje se, že po skončení první světové války bylo v celé Evropě v pohybu okolo deseti milionů osob (Čapková a Frankl, 2008, s. 34). Později, po vypuknutí druhé světové války, dochází k likvidaci nebo vysídlování velkých skupin obyvatelstva. I po skončení druhé světové války nastávají velké pohyby a přesuny obyvatelstva v Evropě, spojené mj. s vlnou vysídlování Němců ve středoevropském prostoru. Například jen

z území tehdejšího Československa bylo vysídleno přes dva miliony sudetských Němců. Ve druhé polovině 20. století migrace obyvatelstva pokračuje. V tomto období dochází k mnoha změnám na politické mapě světa a současně také vypuká celá řada ozbrojených konfliktů v nejrůznějších zemích. Ve stejném období se svět začíná stávat stále více globálním a vzájemně propojeným. Ekonomické rozdíly mezi jednotlivými státy a kontinenty se prohlubují, velký vliv mají také nově vznikající či již existující totalitní režimy (například Irák, Kuba, Libye, Severní Korea a mnohé další). V Evropě je migrace v tomto období spojena především s utečenci, kteří emigrovali z totalitních států bývalého východního bloku do demokratických zemí západní Evropy. Pokud se podíváme na současný stav, zjistíme, že podle odhadů OSN žilo v roce 2010 více než 213 milionů osob jako přistěhovalci v jiném než domovském státě. To je například oproti roku 2005 nárůst o více než 15 milionů osob (Scheu, 2011, s. 74). Od počátku 21. století také probíhají války v především v oblastech Blízkého či Středního východu. Tyto konflikty se prolínají s chudobou, malou ekonomickou vyspělostí a politickou nestabilitou tamních států. Soubor těchto faktorů postupně vyústil až do současné situace, o které hovoříme jako o tzv. Evropské imigrační krizi.

1.2 Mezinárodně právní rámec migrace

V roce 1950 byl Valným shromážděním OSN zřízen *Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)*. Tento mezinárodní orgán se věnuje pomoci uprchlíkům po celém světě. UNHCR poskytuje podporu a ochranu uprchlíkům, ale taktéž dalším skupinám běženců a lidem v tísní (Hladík, 2006, s. 57). Vznik UNHCR byl podmíněn především situací po skončení druhé světové války, kdy se ocitlo velké množství obyvatel Evropy bez domova. Původně byl této organizaci svěřen pouze tříletý mandát, který se ovšem v souvislosti se vznikem nových uprchlických krizí po celém světě dále prodlužoval. Hlavním úkolem UNHCR je především zabezpečení základních práv uprchlíků. Za více než 60 let svého působení tato instituce poskytla pomoc milionům lidí z celého světa.

O rok později, v roce 1951, byla taktéž Valným shromážděním OSN přijata *Úmluva o právním postavení uprchlíků*. Tato Úmluva je klíčovým dokumentem v oblasti mezinárodního právního postavení uprchlíků. Definuje, kdo je uprchlík a jaký druh právní ochrany, jakou další podporu a jaká sociální práva by měly uprchlíkům zaručit smluvní státy Úmluvy. Zásadní ustanovení Úmluvy uvádí, že uprchlíci nesmějí být navraceni do země, kde jim hrozí pronásledování. Také definuje povinnosti uprchlíků vůči jejich hostitelské vládě.

Úmluva vstoupila v platnost v roce 1954 a původně bylo jejím cílem reagovat na potřeby velkého množství evropských poválečných uprchlíků. Nicméně v roce 1967 byla doplněna tzv. Newyorským protokolem, který významným způsobem rozšířil působení původní Úmluvy a zrušil její původní časové a geografické omezení. Úmluva obsahuje celkem 7 kapitol a 46 jednotlivých článků.

Úmluva o právním postavení uprchlíků uznala mezinárodní rozměr uprchlických krizí a potřebu mezinárodní spolupráce a sdílení odpovědnosti jednotlivými státy; jejím cílem není řešit příčiny útěku: porušování lidských práv, politický či ozbrojený konflikt v zemi jejich původu. Úmluva vznikla proto, aby zmírňovala následky těchto problémů tím, že nabídne obětem mezinárodní právní ochranu a další podporu, případně jim pomůže začít nový život.

Dle textu této Úmluvy je uprchlík „osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit“.

Pro tehdejší Československo vstoupila Úmluva o právním postavení uprchlíků v platnost v roce 1992, publikována byla jako č. 208/1993 Sb. K 1. dubnu roku 2011 činil celkový počet smluvních států Úmluvy 144.

1.3 Multikulturalismus

Multikulturalismus v širším slova smyslu obsahuje teorie a ideologie, které se zabývají multikulturálním prostředím (Šišková, 2008, s. 37).

Multikulturalismus v užším slova smyslu je teorie a ideologie, která prohlašuje, že multikulturální soužití je potřebné zachovávat a že má pozitivní vliv na společnost (Šišková, 2008, s. 37).

Balvín (2012, s. 9), říká, že *multikulturalita* je fenoménem dnešního světa, vyrůstá z minulosti a v dnešních podmínkách má lidstvo možnost existenci různých kultur vedle sebe (někdy také proti sobě) optimálně řídit. Toto záměrné působení nazýváme *multikulturalismem*.

Preissová (2012, s. 37) tvrdí, že multikulturalismus je díky sílícím migračním přesunům fenoménem, který je charakteristický především pro současné společnosti.

Průcha a Veteška (2014, s. 186) definují multikulturalismus jako ideologii o rovnocennosti lidských kultur a rasových či etnických společenství.

Termín multikulturalismus se začíná často objevovat především ve vyspělých západních zemích, včetně České republiky. Tento termín je spojován především s vyspělými zeměmi. Ovšem existuje celá řada zemí, které k vyspělým neřadíme a setkáváme se tam s diverzitou kultur. O multikulturalismu se tam ale nehovoří. Jedná se tedy o termín, který je uplatňovaný v zemích tzv. „západní civilizace“ (Hladík, 2006, s. 7).

Vznik multikulturalismu se datuje zhruba do 60. let 20. století. Tehdy začíná docházet k poměrně velkému přílivu imigrantů především do zemí západní Evropy. Jednalo se o přistěhovalce z bývalých kolonií (Velká Británie, Francie), nebo o organizovanou migraci především tureckých dělníků (Německo).

Stejně jako v západní Evropě, také v Severní Americe se o multikulturalismu začíná hovořit v 60. letech. V uvolněné společenské atmosféře tehdejší doby začíná docházet především v USA ke vzniku množství nejrůznějších hnutí za občanská a lidská práva (například homosexuálové, feministky nebo obyvatelé afroamerického původu). V sousední Kanadě je pojem multikulturalismus spojován především se snahami frankofonních obyvatel Kanady (žijících v kanadské provincii Québec) získat větší politickou autonomii.

Od poloviny devadesátých let 20. století začalo v západní Evropě i USA docházet k přehodnocování multikulturalismu (Šišková, 2008, s. 48). Dochází ke změně postojů států, které původně podporovaly etnickou či kulturní identitu přistěhovalců. Cílem politik těchto států se stala snaha především o rozvoj individuálních schopností jedinců a snaha o integraci do společnosti. Ve druhé polovině prvního desetiletí 21. století došlo mezi umírněnými křídly evropské levice a pravice ke shodě, že liberálně demokratický stát by se měl hlavně starat o to, aby si trvale usazení přistěhovalci osvojili jazyk a demokratické hodnoty hostitelské země. Udržování specifických kulturních či náboženských tradic by stát měl nechat na přistěhovalcích samotných (Šišková, 2008, s. 48).

V současné době začínají stále častěji zaznívat hlasy, že multikulturalismus selhal. Zvláště v Evropě dochází ke kritice multikulturalismu v důsledku vzrůstajícího napětí mezi větší novou společností a převážně muslimskými menšinami. Situaci neprospívá ani současná migrační situace. Příchod velkého množství uprchlíků do evropských zemí s sebou nese

riziko radikalizace společnosti a vznik nových třecích ploch. Kritikům multikulturalismu nahrávají také některé události poslední doby, například teroristické útoky v Paříži či případy obtěžování žen ze strany imigrantů v Německu.

1.3.1 Modely multikulturalismu v jednotlivých zemích

A. Multikulturalismus v USA

Struktura obyvatel Spojených států amerických je velmi pestrá. V minulosti přicházeli lidé do Spojených států z velkého množství zemí celého světa. Přicházeli sem za lepším životem, utíkali před chudobou, případně je lákala vidina rychlého zbohatnutí. Dominantní skupinou zde byli tzv. WASP (White Anglo – Saxon Protestants), tedy bílí protestanté střední vrstvy. Právě proti této skupině se snažili multikulturalisté prosazovat, protože měli pocit, že jim tato skupina vnucuje svou vlastní kulturu. Velmi důležitým pojmem, týkajícím se multikulturalismu v USA, je tzv. *melting pot* – tavící kotlík. Tato teorie hovořila o tom, že Spojené státy jsou místem, kde se kulturní specifika příchozích navzájem mísí a přetvářejí. Výsledkem tohoto mísení je vznik nové, pro všechny přijatelné a univerzální kultury (Hladík, 2006, s. 10). Kritici ovšem začali upozorňovat na to, že tento způsob mísení je pouze předstíraný, jelikož díky vlivu WASP dochází k asimilaci menšinových kultur do kultury majoritní.

B. Multikulturalismus v Kanadě

Pojetí multikulturalismu v Kanadě je silně ovlivněno existencí dvou významných vrstev – anglofonních a frankofonních Kanadčanů. Z tohoto důvodu můžeme v souvislosti s Kanadou hovořit o tzv. bikulturalismu. Specifika těchto dvou skupin obyvatelstva nejsou příliš odlišná, přesto mezi nimi vznikaly spory. Frankofonní Kanadčané měli pocit, že jsou v postavení menšiny. Právě v reakci na anglickou převahu se rozvíjel frankofonní nacionalismus (Barša, 2003, s. 44). Od 60. let 20. století začíná docházet k vytváření politiky multikulturalismu. Je zřízen Úřad pro multikulturalismus (1972) a přijat Zákon o multikulturalismu (1988). Ten zavazuje kanadský stát, aby ochraňoval kulturní a rasovou rozmanitost kanadské společnosti jako základní rys kanadské identity (Barša, 2003, s. 51).

C. Multikulturalismus v Austrálii

Austrálie byla v minulosti britskou kolonií. Z toho důvodu, že australský kontinent začal být osídlován poměrně pozdě (až na konci 18. století), bývala Austrálie etnicky poměrně výrazně homogenní zemí. Naprostou většinu osadníků tvořili Britové nebo Irové (Barša, 2003, s. 59). Tato situace přetrvávala až do období po skončení druhé světové války. Poté však nastává situace, kdy nejsou přistěhovalci kladeny žádné větší překážky, v důsledku

čehož nastává poměrně velký příliv přistěhovalců. Mezi těmito přistěhovalci převažovaly především osoby z Asie, která je Austrálii geograficky poměrně blízko. V důsledku těchto událostí se značným způsobem proměnil celkový obraz australské společnosti (Barša, 2003, s. 60). Od 70. let 20. století se začal v Austrálii uplatňovat model multikulturalismu založený na tom, aby se přistěhovalci, kteří si ponechávají něco ze své původní kultury, postupně rozplývali ve většinové společnosti a tím ji obohacovali o něco vlastního (Hladík, 2006, s. 12). V současné době je v Austrálii kladen důraz především na multikulturní výchovu a vzdělání, poskytování jazykově a kulturně přizpůsobených služeb imigrantům a na zajištění přísné diskriminace (Barša, 2003, s. 61).

D. Multikulturalismus ve Velké Británii

Pohled na multikulturalismus ve Velké Británii byl spojován s existencí rozsáhlého britského koloniálního impéria, ve kterém vedle sebe existovaly různé etnické či regionální kultury. V britském multikulturním modelu přistupovala společnost k přistěhovalcům jako ke kulturně odlišným společenstvím, která mohou harmonicky žít v rámci širšího celku (Šišková, 2008, s. 48). Ve Velké Británii jsou uznávány etnické, náboženské a kulturní rozdíly mezi jednotlivými národnostními skupinami. O britském modelu můžeme hovořit také jako o hierarchickém kulturním pluralismu. To v podstatě znamená, že příslušnost k určité sociokulturní skupině je zdrojem potíží těchto skupin. Jednoduše by se dalo říci, že čím více imigranti přejímali anglickou kulturu, tím lépe se jim dařilo a mohli postupovat na ekonomicko-sociálním žebříčku směrem výše (Hladík, 2006, s. 14).

E. Multikulturalismus ve Francii

Ve francouzském asimilačním modelu byli přistěhovalci přijímáni jako rovnoprávní členové společnosti za podmínky, že se asimilují do dominantních kulturních vzorců a učiní z příslušnosti k občanskému národu jedinou veřejně a politicky relevantní formu své kolektivní příslušnosti (Šišková, 2008, s. 48). Veřejné instituce nepodporují uchování a rozvoj etnických identit, s nimiž byli naturalizovaní občané dříve spjati (Barša, 2003, s. 219). Je zde patrný důraz na přijetí univerzálních principů republiky. Příkladem může být například školství. Ve francouzských školách je přísně zakazováno užívání jakýchkoliv náboženských symbolů. To se promítá například do tzv. „afér s šátky“, kdy je muslimským dívkám zakazován vstup do školy, mají-li na hlavě šátek. Francouzi jako by tím říkali: „Náboženství je vaše soukromá záležitost a do státní instituce, která je založena na univerzalistických principech, něco takového nepatří, protože v první řadě jsme všichni Francouzi a až potom muslimové, židé nebo indiáni“ (Hladík, 2006, s. 14). Jakákoliv kulturní odlišnost je

ve Francii vnímána jako čistě soukromá záležitost každého občana. V poslední době se ovšem ve Francii začínají vyskytovat problémy s potomky zvláště muslimských přistěhovalců, které se nepodařilo příliš integrovat a mezi kterými je také velká míra nezaměstnanosti. V důsledku toho se začíná mnoho těchto osob nebezpečně radikalizovat.

F. Multikulturalismus v Německu

Německý model je spojován především s velkým množstvím tureckých dělníků, kteří jsou označováni slovem *Gastarbeiter*, což znamená v překladu hostující dělník. Tito lidé jsou a navždy mají zůstat cizinci, kteří se dříve či později vrátí tam, odkud přišli (Barša, 2003, s. 218). Jsou jim sice zajištěna základní práva, ale je jim ztížena například možnost získání německého občanství. S naturalizací těchto osob se tedy příliš nepočítá. Na počátku 70. let bylo pro tuto situaci použito pojmu „přechodná integrace“. Němci svou národní identitu odvozují od „pokrevní“ spjatosti se zemí, národem či jazykem. Němcem se tudíž může stěží stát člověk, který nemá německé kořeny (Hladík, 2006, s. 13). Nutno podotknout, že velké množství tureckých dělníků z Německa neodešlo, naopak se zde usadilo a založilo rodiny. V současné době proto existuje v Německu velmi početná turecká menšina.

1.3.2 Multikulturní společnost

Multikulturní společnost lze definovat jako společnost, ve které se vyskytují různé skupiny obyvatel, pro které jsou charakteristické nejrůznější duchovní a materiální hodnoty (Hladík, 2006, s. 6).

Podle Hladíka (2006, s. 6-7) jsou znaky fungující multikulturní společnosti následující:

- Existence dvou, případně více skupin obyvatel, obývajících společný geografický prostor a hlásících se hlásí ke své etnicko – kulturní odlišnosti,
- kulturně politická participace všech etnicko – kulturních skupin ve společenském životě,
- tolerance a respekt kulturních odlišností ostatních skupin,
- dodržování zákonů státu, ve kterém členové odlišných etnicko – kulturních skupin žijí,
- odmítání projevů netolerance, xenofobie a rasismu,
- nekonfliktní a vzájemně obohacující komunikace mezi rozdílnými etnicko - kulturními skupinami,
- existence vzdělávacího systému, který podporuje snášenlivost a spolupráci mezi rozdílnými skupinami.

Dalo by se říci, že v dnešním globálním a vzájemně propojeném světě je již každá společnost multikulturní. Je ovšem otázkou, zda je každá multikulturní společnost společností fungující. Na příkladu bývalé Jugoslávie nebo na současné situaci ve Francii či Německu můžeme vidět, že tomu tak být nemusí. Všechny tyto společnosti byly nebo jsou nepochybně velmi rozmanité a multikulturní, ovšem nedošlo zde k naplnění všech znaků dokonale fungující multikulturní společnosti. Naopak příkladem dobře fungující multikulturní společnosti může být například Kanada, kde vedle sebe bez konfliktů žijí jak anglofonní a frankofonní Kanadčané, tak přistěhovalci a potomci původních obyvatel (indiáni).

1.3.3 Multikulturní společnost a integrace

Barša (2003, s. 231) rozlišuje tři roviny integrace, a sice *integraci kulturní, integraci sociálně - ekonomickou a integraci občansko – politickou*.

V rovině kulturní můžeme rozlišit asimilaci, tavicí kotlík a kulturní pluralismus. Můžeme sem ještě doplnit multikulturalismus jako silnější variantu kulturního pluralismu. O *asimilaci* hovoříme v případě, pokud menšina opustí své hodnoty a zvyky, které pro ni byly charakteristické. Následně se tato menšina zcela rozplyne ve většinové společnosti. Pokud menšina splyne s celkem, ale zároveň jej přitom obohatí o určité vlastní rysy, potom hovoříme o *tavicím kotlíku* (Barša, 2003, s. 231). *Kulturně - pluralistická integrace* nastává v případě, že si menšina zachová svoji odlišnost, ale zároveň je pevně politicky či ekonomicky vsazena do většinové společnosti. *Multikulturalismus* pak kulturní pluralismus povyšuje na žádoucí a oficiálně prosazovaný cíl, kterého má být v dané společnosti dosaženo.

Sociálně – ekonomickou integraci lze rozdělit na úplnou a částečnou. O *úplné sociálně – ekonomické integraci* hovoříme v případě, pokud neexistuje souvislost mezi etnicko-kulturním původem a sociálně-ekonomickým postavením obyvatelstva. Pokud ovšem členové určitých skupin obyvatelstva mají snížené a výrazně zhoršené šance na úspěch, pak hovoříme o *částečné sociálně – ekonomické integraci*.

V oblasti občansko – politické integrace rozlišujeme čtyři základní typy, a sice asimilaci a akomodaci, z nichž každá může mít ještě i dvě záporné varianty, a sice politickou segregaci a etnicko – kulturní konflikt. *Asimilace* je stav, kdy etnická příslušnost neovlivňuje šanci na zaměstnání například ve státní správě. *Akomodaci* rozumíme takové jednání, kdy různé organizace či instituce berou ohled na etnicko – kulturní rozdíly a snaží se záměrně obsazovat místa na úřadech příslušníky menšin. Motivem k takovému jednání je předcházet segregaci těchto menšin. *Politická segregace* znamená kontrolu většiny nad menšinou či

menšinami. Z politické segregace se může vyvinout *etnicko – kulturní konflikt*, při němž se jednotlivé menšiny cítí vyloučeny a diskriminovány, což může vést v krajních případech k násilné asimilaci či úplnému vyhnání daných skupin.

1.4 Multikulturní výchova

Průcha a Veteška (2014, s. 186) popisují multikulturní výchovu jako oblast teorie a výzkumu, tak také jako oblast vzdělávací praxe ve školách i mimoškolních institucích. Z praktického hlediska je multikulturní výchova zaměřena na to, aby vedla mládež i dospělé k poznávání a respektování specifík příslušníků patřících do jiných etnických či rasových skupin, případně jiných národů. To je velmi důležité zejména pro bezkonfliktní vzájemné soužití většinové společnosti s příslušníky etnických menšin a imigranty.

Jak uvádí Hladík (2006, s. 24), multikulturní výchova je determinována třemi základními faktory, a sice:

- Myšlenky multikulturalismu – základní myšlenky multikulturalismu tvoří ideový základ pro multikulturní výchovu. Zjednodušeně tedy můžeme říci, že to, co multikulturalismus požaduje, má multikulturní výchova realizovat v praxi.
- Migrační realita – multikulturní výchova by měla být jedním z činitelů, který se snaží překonávat obtíže související s migrací. V praktické rovině se jedná o to, že nebudeme studenty seznamovat například se zvyky amerických indiánů, se kterými tito studenti velmi pravděpodobně do bližšího styku nepřijdou. Naopak je důležité seznámit studenty se zvyky či kulturou těch skupin, které na našem území již jsou nebo sem budou přicházet (u nás například Ukrajinci, Vietnamci, případně do budoucna muslimové). Zde nás zajímají také předpovědi o budoucím migračním vývoji; právě multikulturní výchova by měla připravit obyvatele na novou situaci v souvislosti s předpovědí migračního vývoje.
- Národnostní menšiny – souvisí s tím, že jen velmi těžko lze nalézt stát, který by byl národnostně homogenní. Proto je třeba počítat s tím, že mezi národnostní většinou a jednotlivými národnostními menšinami mohou vznikat nejrůznější třecí plochy. Multikulturní výchova by se tedy měla zaměřovat na zlepšování vztahů mezi majoritou a minoritami (u nás například mezi romskou menšinou a většinovou společností).

V současné době je multikulturní výchova v Evropě chápána jako zastřešující oblast zabývající se etnicitou, kulturní a jazykovou rozmanitostí, diverzitou pohlaví či sociálního statusu. V České republice si ovšem mnozí pedagogové, potažmo širší veřejnost, spojují multikulturní výchovu výhradně s rasovou nebo etnickou diskriminací (Preissová, 2014, s. 97). Multikulturní výchova se u nás rovněž neřadí mezi tradiční vzdělávací oblasti. Do výuky na různých typech škol byla zavedena poměrně nedávno, v roce 2007, a to v souladu s *Národním programem rozvoje vzdělávání*, tzv. *Bílou knihou*. Tento významný dokument, který byl vytvořen už v roce 2001, zavádí výuku multikulturní výchovy jako průřezové téma. Multikulturní výchova je rovněž průřezově zastoupena v tzv. *rámcových vzdělávacích programech*. Ty jsou vydávány pro každý obor vzdělávání (předškolní, základní, střední) v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb. (školský zákon). Tyto dva dokumenty tedy určují, že multikulturní výchova by měla na školách být probírána v rámci různorodého spektra vyučovaných předmětů. Neexistuje však jednotné pojetí toho, jakým způsobem multikulturní výchovu učit a jak ji pojmout. Potíž je také v tom, že pedagogové nebyli na zařazení multikulturní výchovy do výuky příliš připraveni. Multikulturní výchova tudíž stále hledá mezi pedagogy své trvalé zastánce (Preissová, 2014, s. 97 – 98).

1.5 Související jevy

Pokud hovoříme o migraci, multikulturalismu nebo soužití většiny s menšinami, je nutno uvést také několik souvisejících jevů či pojmů. Některé z těchto jevů jsou bohužel velmi negativní a jsou skoro tak staré, jako je lidstvo samo. V každé společnosti existují osoby, které mají strach z něčeho neznámého či odlišného. Tento strach pramení z nedostatku objektivních informací a z generalizovaných zpráv o všem, co není „naše“ a co nás zdánlivě ohrožuje, což je ve svém důsledku zdrojem stereotypů, rostoucí xenofobie a rasismu (Šišková, 2008, s. 9). Právě v této oblasti je nesmírně důležitá role a vliv multikulturní výchovy. Pro větší přehlednost jsou zde jevy uváděny v abecedním pořadí.

Diskriminace

Slovník cizích slov definuje diskriminaci jako rozlišování, popírání a omezování práv určité kategorie obyvatelstva z důvodů třídních, sociálních, národnostních, rasových, náboženských, pohlaví, politických názorů atd. (Klimeš in Dvořáková a kol., 2008, s. 302). Diskriminaci lze rozdělit na více druhů, například na pozitivní a negativní či vědomou či nevědomou. Jako příklad vědomé diskriminace je možné uvést rasové násilí a rasovou dis-

kriminaci. Nevědomou diskriminaci lze rozdělit na strukturální a institucionální (Dvořáková a kol., 2008, s. 303).

Imigrace

Dle terminologického slovníku ministerstva vnitra ČR je imigrace změna místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu; imigrace je procesem, při němž se na území států usídlují cizinci. Imigrant je cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.

Integrace

Integrace je včlenění jednotlivce nebo skupiny do nového prostředí nebo nových poměrů, a to bez proměny vlastní identity nebo ztráty specifčnosti (Šišková, 2008, s. 266).

Předsudek

Předsudek je fixovaný, dopředu zformovaný postoj, obvykle negativní a zaměřený na určitou společenskou skupinu (Šišková, 2008, s. 267).

Rasismus

Termín rasismus vychází ze slova rasa. Rasou rozumíme souhrn společných dědičných rysů, kterými se vyznačuje určitá skupina daného druhu lidí. Jde o neutrální antropologický termín. Rasismus je ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořících jeho ideologickou nadstavbu. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských ras a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva (Šišková, 2008, s. 13). Rasismus může nabývat mnoha nejrůznějších podob. Mírnější podoba může být například omezování či diskriminace. Závažnější podobu rasismu tvoří propagace nejrůznějších nedemokratických a diskriminačních ideologií (například fašismus, apartheid apod.), což je pro společnost velmi nebezpečné.

Stereotypizace

Stereotypizace je klasifikace členů společenské skupiny tak, jako by byli všichni stejní, a jednání s příslušníky této skupiny takovým způsobem, jako by se nevyznačovali žádnými jinými než skupinovými charakteristikami (Šišková, 2008, s. 268).

Xenofobie

Xenofobie je odmítavý a nepřátelský postoj vůči jednotlivcům nebo skupinám, které jsou považovány za odlišné. Toto odmítnutí bývá doprovázeno řadou důvodů, především soci-

álních, náboženských, ekonomických, etnických nebo kulturních (Jandourek, 2012, s. 247). Z xenofobie vychází rasismus a jiné diskriminační ideologie (fašismus apod.). Někdy se rasismus a xenofobie pokládají za tentýž jev, který se projevuje různou měrou (Dvořáková a kol., 2008, s. 301).

2 MIGRAČNÍ POLITIKA A MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Migrační vývoj v České republice

Z historického hlediska bylo území dnešní České republiky až do začátku 19. století imigrační oblastí. Jednalo se převážně o typ kolonizační migrace z oblastí západní Evropy. Nejvýznamnější vlny kolonistů přišly ve 13. století a následně v průběhu 16. století (Drbohlav, 2010, s. 18). Migrační vlny krátkodobějšího charakteru byly vyvolávány ve většině případů válečnými událostmi, jako například husitskými válkami v první polovině 15. století nebo třicetiletou válkou v první polovině 17. století. Ke změně dochází s nástupem industrializace a urbanizace. S uvolňováním pracovních sil v zemědělství docházelo k postupnému vytváření populačního přetlaku, což vedlo k nárůstu migrace. V tomto období byla velmi významná migrace v rámci rakousko-uherské monarchie, jejíž součástí české země v té době byly. Nejčastěji směřovali lidé z našeho území do Vídně, což bylo hlavní město monarchie. Tento migrační proud měl dlouhodobý charakter (Drbohlav, 2010, s. 19). Lidé odcházeli za prací také do jiných průmyslových oblastí v Evropě, nebo rovnou do zámoří, převážně do USA. V roce 1918 dochází k rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku samostatné Československé republiky. Nově vzniklý stát se poměrně brzy stává útočištěm pro skupiny uprchlíků z různých oblastí. Již krátce po skončení první světové války přichází na naše území vlna uprchlíků z Ruska, kde došlo k převzetí moci komunisty a následně k vytvoření tuhé Stalinovy diktatury. O něco později, v polovině 30. let, tedy po nastolení nacistického režimu v sousedním Německu, začínají do Československa ve větším množství lidé přicházet lidé, prchající před tímto režimem. Některé z těchto osob ovšem vnímaly Československo jako tranzitní zemi, zvláště poté, co bylo československé pohraničí násilně obsazeno Německem. Odhaduje se, že v tomto období pobývalo na našem území – ať už krátkodobě, či déle – zhruba dvacet tisíc německých uprchlíků (Čapková a Frankl, 2008, s. 335). Po druhé světové válce dochází k velkým pohybům a přesunům obyvatelstva v rámci celé střední Evropy, což se nevyhnulo ani Československu. V období bezprostředně po válce, tedy zhruba v rozmezí let 1945 – 1947, bylo na území Československa v pohybu několik milionů osob. Během tohoto období bylo z Československa odsunuto ve třech vlnách asi 2,8 milionů Němců (Drbohlav, 2010, s. 23). Další tisíce osob byly z jižních a východních oblastí Československa přesunuty do Maďarska, případně na Ukrajinu (tehdy šlo o součást Sovětského svazu). Vylidněné oblasti v pohraničí byly ná-

sledně osidlovány jednak populací z jiných oblastí Československa, tak také migranty nebo krajany ze zahraničí. Dá se říci, že právě v důsledku těchto změn, především odchodu velkého množství sudetských Němců z českého pohraničí, se stalo území pozdější České republiky národnostně velmi homogenním. Po roce 1948, kdy došlo ke komunistickému uchopení moci, začíná docházet k imigraci především do západních zemí. Tento druh imigrace se týkal především těch osob, které s nově nastoleným režimem nesouhlasily, nebo jím byly politicky pronásledovány. Jinak ovšem ve čtyřicet let trvajícím období komunistické totality dochází k izolaci Československa od zbývajících částí světa. Pohyb osob byl ovšem velmi omezený i v rámci tehdejšího východního bloku, tedy společenství socialistických zemí východní Evropy pod nadvládou Sovětského svazu, do kterého patřilo i Československo. Opuštění státu bez úředního povolení bylo v tehdejší době nezákonné a tito nelegální emigranti automaticky ztráceli československé občanství a byli odsuzováni k několikaletému trestu vězení (Drbohlav, 2010, s. 26). Pád komunistického režimu a s ním související politické změny v roce 1989 značným způsobem ovlivnil další vývoj migrační situace v České republice. Během první poloviny 90. let se Česká republika stala tranzitní zemí s převažujícími migračními toky z Východu na Západ (Drbohlav, 2010, s. 31). Dalším důležitým mezníkem se stalo rozdělení Československa v roce 1993 a následné vytvoření dvou samostatných států. V důsledku této události se na území nově vzniklé České republiky vytvořila početná slovenská menšina. Tato situace ovšem byla poněkud nestandardní: Slováci v České republice se totiž stali cizinci nikoliv z vlastního rozhodnutí, ale v důsledku rozdělení československého státu (Rychlík, 2012, s. 372). Nicméně počet slovenských občanů, kteří v průběhu 90. let přicházeli do České republiky, byl poměrně významný. Až do konce 90. let totiž právě Slováci představovali početně nejvýznamnější skupinu přistěhovalců. Zhruba od roku 2000 byli na této pozici nahrazováni občany Ukrajiny. Počet cizinců, žijících na našem území, v období od počátku 90. let stále narůstal. Jen pro srovnání – v roce 1993 žilo na našem území zhruba 77 tisíc cizinců. Do roku 2000 se tento počet zvýšil na 202 tisíc a za dalších osm let, tedy v roce 2008, již činil 440 tisíc osob. K 31. prosinci roku 2014 potom počet cizinců, žijících na území České republiky, činil přesně 451 923 osob. Podle údajů ze sčítání lidu v roce 2011 tvořili nejpočetnější skupinu cizinců Ukrajinci (117 810 osob), následovaní Slováci (84 380 osob), Vietnamci (53 110 osob), Rusy (36 055 osob) a Němci (20 780 osob).

2.2 Migrační politika České republiky

Na migrační politiku je možné pohlížet jako na soubor zákonů, nařízení a praktik týkajících se pohybu mezinárodních migrantů přes státní hranice a jejich pobytu na území cílové země (Drbohlav, 2010, s. 69). Do migrační politiky lze ovšem zařadit také několik dalších samostatných politik, jako například migrační politiku regulující pohyb migrantů, integrační politiku začleňování migrantů do společnosti, vízovou politiku nebo politiku ochrany státních hranic. Od roku 1989, kdy došlo k pádu komunistického režimu, prošla migrační politika České republiky postupným vývojem. Bezprostředně po sametové revoluci byla totiž protržena dřívější migrační izolovanost naší země, a tudíž bylo nutno vytvářet novou legislativu, která by upravovala migrační politiku. V roce 1992 byl přijat nový zákon o pobytu cizinců (zákon č. 123/1992 Sb.), který nahradil původní zákon o pobytu cizinců z roku 1965. Podle tohoto zákona byla například upravena poměrně moderní struktura pobytových statusů (krátkodobý pobyt, dlouhodobý pobyt a trvalý pobyt). Nicméně povolení trvalého pobytu bylo vázáno pouze na rodinné příslušníky českých občanů nebo na humanitární případy, což v praxi znamenalo, že ostatní migranti nemohli na dlouhodobý pobyt na našem území dosáhnout. Tento stav byl poměrně neobvyklý: do země mohl přijet prakticky kdokoliv, ovšem neexistovala žádná zákonná možnost trvalého pobytu nebo naturalizace; jedinou možností, jak tohoto dosáhnout, tak bylo uzavření manželství s českým občanem. Situace se změnila až na konci 90. let. Na počátku roku 2000 totiž vstoupily v platnost dva klíčové a důležité zákony, které jsou v platnosti dodnes: zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky a zákon č. 325/1999 Sb. o azylu. Zákon o pobytu cizinců na území ČR stanovil, že cizinec může na našem území pobývat pouze tehdy, pokud má platný cestovní pas opatřený vízem. V České republice se cizinec může zdržovat buď krátkodobě (do 180 dní na základě udělení víza), nebo dlouhodobě (do jednoho roku na základě povolení, které může být opakovaně prodlouženo o jeden rok). V roce 2000 byla rovněž nově zavedena vízová povinnost pro vstup na území České republiky vůči některým zemím (například Ukrajina, Bělorusko nebo Rusko) v souladu s režimem platným v zemích Evropské unie. Tento krok měl dopad především na cizince, kteří využívali bezvízového styku k nelegálním aktivitám na českém trhu práce (Drbohlav, 2010, s. 75). Dalším významným předělem ve vývoji české migrační politiky se nepochybně stal vstup České republiky do Evropské unie v květnu roku 2004. Tato událost přinesla jeden důležitý aspekt, a sice odlišný právní přístup k občanům Evropské unie a jejich rodinným příslušníkům na straně jedné a občanům tzv. třetích zemí na straně druhé (občany třetích

zemí rozumíme osoby, které nejsou občany zemí EU a nejsou zároveň občany Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska). V prosinci 2007 došlo ke vstupu ČR do tzv. schengenského prostoru, což přineslo změnu v oblasti přeshraničního pohybu osob. Schengenský prostor je označení pro společenství 26 evropských států, na jejichž společných hranicích nejsou vykonávány hraniční kontroly. Tyto společné hranice lze tedy překračovat kdekoliv a v jakoukoliv dobu, což má pro migrační toky poměrně značný význam. A právě v souvislosti se schengenským prostorem a současnou migrační situací v Evropě se začínají od některých politiků a politických uskupení ozývat hlasy, požadující opětovné zavedení kontrol na hranicích a zároveň posílení ostrahy českých hranic. Tito politici zároveň žádají celkové přehodnocení a zpřísnění české migrační politiky, potažmo pak migrační politiky celé Evropské unie.

V procesu tvorby migrační politiky České republiky je nejdůležitějším činitelem Ministerstvo vnitra ČR, konkrétněji potom přímo odbor azylové a migrační politiky. Do oblasti migrační politiky ovšem zasahují také další aktéři a instituce, a to především jiná ministerstva (například Ministerstvo práce a sociálních věcí nebo Ministerstvo zahraničních věcí). Prioritou státu v oblasti migrace je přijímat účinná opatření, která budou podporovat řízenou legální migraci a zároveň minimalizovat nelegální migraci. S tímto cílem také souvisí snaha zajistit účinnou ochranu státních hranic v rámci schengenského prostoru. V červenci roku 2015 byla na zasedání české vlády schválena Strategie migrační politiky České republiky. Tato strategie obsahuje následující zásady - bezpečnost jako průřezový element, integraci cizinců, nelegální migraci a návratovou politiku, mezinárodní ochranu (azyl), vnější dimenzi migrace, legální migraci, volný pohyb osob v rámci Evropské unie a schengenského prostoru a provázanost se společnými politikami Evropské unie.

2.3 Legislativní rámec migrační politiky České republiky

Jak už bylo řečeno v předchozím textu, klíčovými legislativními dokumenty migrační politiky v České republice jsou zákon o pobytu cizinců na území ČR a zákon o azylu.

A. Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky

Zákon o pobytu cizinců na území ČR byl schválen na konci roku 1999 a v platnost vstoupil dnem 1. ledna 2000. Svým přijetím nahradil původní zákon č. 123/1992 Sb. o pobytu cizinců na území České a Slovenské Federativní republiky. Zákon byl od svého vzniku již několikrát novelizován. Obsahuje celkem 19 hlav a 190 paragrafů.

B. Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu

Podobně jako zákon o pobytu cizinců na území ČR, byl i zákon o azylu schválen na konci roku 1999 a v platnost vstoupil dne 1. ledna 2000. Zákon o azylu nahradil předešlý zákon č. 498/1990 Sb. o uprchlících. Zákon obsahuje 12 hlav a 97 paragrafů a také byl již několikrát novelizován.

2.4 Integrační politika České republiky

Počátky integrační politiky v České republice spadají do roku 1991, tedy do období krátce po sametové revoluci. V prosinci roku 1991 byl vládou přijat koncept základních principů práce s uprchlíky (Drbohlav, 2010, s. 72). O něco později, v roce 1994, začal fungovat program nazvaný *Státní asistenční program pro uprchlíky*. Hlavním cílem tohoto programu bylo především pomoci uprchlíkům nalézt nájemní bydlení. Nicméně první ucelený vládní dokument vznikl v roce 1999 a reagoval na stále se zvyšující počet cizinců, pobývajících v České republice. Název tohoto dokumentu zněl *Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR* a jeho hlavním cílem bylo vytvoření podmínek pro rozvoj pozitivních vztahů mezi jednotlivými komunitami. O rok později byla na základě tohoto dokumentu zpracována více podrobná *Koncepce integrace cizinců na území ČR*. Integrační politika ČR se soustředila na přibližování postavení legálně a dlouhodobě usazených cizinců k postavení českých občanů a na ochranu politických či kulturních práv imigrantů (Drbohlav, 2010, s. 76 – 77). Tato koncepce byla v roce 2006 aktualizována a v roce 2008 byla koordinační role při realizaci této koncepce převedena z Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) na Ministerstvo vnitra (MV). Zatím poslední aktualizace byla schválena vládou ČR v lednu roku 2016. V textu této aktualizované koncepce se hovoří o tom, že „cílem integrační politiky v návaznosti na migraci je podpořit začlenění cizinců do společnosti, docílit klidné soužití s cizinci, zamezit vzniku negativních sociálních jevů a zajistit ochranu práv a bezpečnost všech obyvatel České republiky“. Integrační politika by tedy podle znění tohoto dokumentu měla směřovat k podpoře soběstačnosti cizinců a napomáhat k tomu, aby většinová společnost byla otevřená a vstřícná k cizincům. Těchto cílů by mělo být dosaženo vytvořením celistvého systému péče o cizince se zapojením jednotlivých aktérů – například veřejných institucí (územní samosprávy, Úřady práce apod.), Center na podporu integrace cizinců či neziskových organizací.

Centra na podporu integrace cizinců fungují ve všech čtrnácti krajích České republiky a jsou financována z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích ze-

mí. Cílovou skupinu těchto center tvoří státní příslušníci třetích zemí s dlouhodobým nebo trvalým pobytem. Dále se jedná o osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana (azy-lanti). Cílem je vytvořit prostor pro dlouhodobou a koncepční podporu integrace cizinců. Centra jsou iniciátory, organizátory i realizátory aktivit podporujících sociální, právní i jazykovou emancipaci cizinců v uvedených regionech. Spolupracují s mnoha nejrůznějšími organizacemi a institucemi, jako například s krajskými či obecními úřady, cizineckou, státní a městskou policií nebo s Úřady práce. Cizincům poskytují bezplatně široké spektrum služeb, zahrnující *sociální poradenství*, *právní poradenství*, *kurzy českého jazyka*, *sociokulturní kurzy* nebo *tlumočnické služby*. Také pravidelně pořádají setkání s regionálními institucemi a realizují osvětové či kulturní akce.

Důležitou součástí integrace cizinců je také zapojení občanských sdružení a neziskových organizací. Mezi nejvýznamnější organizace tohoto typu můžeme zařadit například nevládní neziskové organizace *Člověk v tísni* a *Poradna pro integraci* nebo občanské sdružení *Multikulturní centrum Praha*.

2.5 Národnostní menšiny v České republice

Ještě předtím, než se blíže seznámíme se situací a postavením národnostních menšin v České republice, je nutné se blíže podívat na to, jak se dá pojem menšina vlastně vymezit. Samotná definice tohoto pojmu totiž patří k nejsložitějším otázkám právního postavení národnostních menšin. Jedním z hlavních znaků současného postavení menšin je absence mezinárodní právní definice národnostní menšiny (Petráš a kol., 2009, s. 18). Vymezení pojmu národnostní menšina je poměrně složité i přesto, že tento termín je například v literatuře či v publicistice velmi frekventovaný. Definice menšin se většinou omezuje na konstatování, že se jedná o skupinu osob, která se ve větší či menší míře odlišuje od ostatní populace státu, vůči které je také početně menší. Například definice F. Capotortiho, vytvořená v rámci OSN v roce 1951, uvádí, že národnostní menšina je „skupina osob, která je na rozdíl od ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezaujímá vedoucí postavení a její příslušníci – občané tohoto státu – vykazují v etnickém, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, jež je odlišují od ostatního obyvatelstva. Vykazují přinejmenším implicitně pocit sounáležitosti zaměřený na zachování vlastní kultury, vlastních tradic, vlastního náboženství nebo vlastního jazyka.“ (Šišková, 2008, s. 90 – 91).

V současné době je Česká republika národnostně homogenní zemí, ovšem vždy tomu tak nebylo. Československo mezi léty 1918 až 1938, tedy v období nazývaném jako první re-

publika, bylo státem národnostně velmi různorodým a pestrým. Například na počátku dvacátých let žilo v republice 51 % Čechů, 14,5 % Slováků, 23,4 % Němců, 5,5 % Maďarů, 3,4 % Rusínů a Ukrajinců a dále například mnoho Židů či Poláků (Petraš a kol., 2009, s. 63). Zvláště německá menšina byla velmi početná a svým počtem převyšovala Slováky, kteří ovšem byli v té době považováni za součást jednotného československého národa. Národnostní složení první československé republiky do jisté míry navazovalo na situaci před vznikem samostatného československého státu, tedy na období rakousko – uherské monarchie. Toto období bylo charakterizováno soupeřením mezi Čechy a Němci v českých zemích, případně mezi Slováky a Maďary na Slovensku (území bývalých Uher). Toto soupeření se značným způsobem promítalo i do situace uvnitř nově vzniklého Československa. I když bylo prostředí první republiky v otázce národnostních menšin na tehdejší dobu poměrně demokratické, početná německá menšina pro sebe žádala stále větší autonomii. Toto úsilí o autonomii bylo ve druhé polovině 30. let zneužito nacisty, což v konečném důsledku vedlo k rozkladu a následnému rozpadu československého státu, který byl navíc zmítán rozpory mezi Slováky a Maďary a také mezi Čechy a Slováky navzájem. Demografický obraz českých zemí v rámci bývalé ČSR doznal nejvýznamnější změny v období po druhé světové válce, kdy došlo v souladu se závěry poválečné postupimské konference k vysídlení německého obyvatelstva (Šišková, 2008, s. 93). V důsledku těchto událostí počet národnostních menšin u nás značně poklesnul a Československo, později Česká republika, se stalo národnostně stejnorodou zemí s poměrně malým podílem menšin. V roce 1991 tvořili příslušníci národnostních menšin 5,2 procent obyvatelstva, v roce 2001 potom 5,6 procent obyvatelstva ČR. Během zatím posledního sčítání lidu, které bylo provedeno v březnu roku 2011, došlo k zajímavé situaci: nově se obyvatelé České republiky mohli hlásit současně ke dvěma národnostem, ale také se nemuseli hlásit vůbec k žádné, jelikož uvedení národnosti bylo nepovinným údajem. Tento fakt je při zjišťování počtu příslušníků národnostních menšin poměrně zavádějící; i přesto ovšem výsledky sčítání lidu 2011 uvádějí jako nejpočetnější menšiny v České republice následující: Slováci (147 152 osob), Ukrajinci (53 253 osob), Poláci (39 096 osob), Vietnamci (29 660 osob), Němci (18 658 osob) a Romové (5 153 osob).

2.6 Legislativní rámec národnostně menšinové politiky České republiky

V rámci České republiky je základní ochrana práv příslušníků národnostních menšin zajištěna dvěma ústavními zákony – *Ústavou České republiky* a *Listinou základních práv a*

svobod, které jsou součástí ústavního pořádku České republiky již od jejího vzniku v roce 1993. Práva příslušníků národnostních menšin upravuje zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin (Šišková, 2008, s. 96 – 97).

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin nabyl platnosti dnem 2. srpna 2001. Není nijak zvlášť obsáhlý, skládá se ze dvou hlav a dvaceti paragrafů. Zákon stanovuje, že „národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo“. Dále stanovuje, že „příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“. Zákon také vymezuje práva příslušníků národnostních menšin: *svobodnou volbu příslušnosti k národnostní menšině, právo na sdružování příslušníků národnostní menšiny, právo účasti na řešení záležitostí týkajících se národnostní menšiny, právo na užívání jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny, právo na vícejazyčné názvy a označení, právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku před soudy, právo na užívání jazyka národnostní menšiny ve věcech volebních, právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny, právo na rozvoj kultury příslušníků národnostních menšin a právo na rozšiřování a přijímání informací v jazyce národnostní menšiny*.

Zákon o právech příslušníků národnostních menšin ve svém šestém paragrafu stanovil také vznik Rady vlády České republiky pro národnostní menšiny. Tato instituce je poradním a iniciativním orgánem vlády ČR pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků. V jejím čele stojí člen vlády, kterého na návrh předsedy vlády jmenuje vláda. Rada má dále dva místopředsedy – jednoho za veřejnou správu a druhého za národnostní menšiny. V současné době jsou v Radě zastoupeni zástupci celkem čtrnácti národnostních menšin: běloruské, bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské, srbské, ukrajinské a vietnamské.

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE S IMIGRANTY

3.1 Sociální práce

Matoušek (2001, s. 10) definuje sociální práci jako společenskovední disciplínu i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (například chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, tak také o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám a komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo jí získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé sociální podmínky.

Sociální práce je poměrně mladým oborem, který vznikl na konci 19. století v průmyslových zemích západní Evropy a v USA (Pastrňák, 2008, s. 32). Nicméně samotný pojem sociální pomoc je starý jako lidstvo samo, jelikož každá historická společnost reagovala na sociální problémy své doby vytvářením nejrůznějších institucí, jejichž činnost směřovala ze současného pohledu k zárodečné podobě sociální práce (Matoušek in Pastrňák, 2008, s. 30). Rozvoj sociální práce probíhal současně s procesy, které byly vyvolány nástupem industriální civilizace, jako například zakládání továren, růst měst, vznik dělnické třídy jako nové společenské vrstvy a do určité míry také počínající úsilí žen o zrovnoprávnění s muži (Pastrňák, 2008, s. 30). V první polovině 20. století se sociální práce stává součástí systému sociálního zabezpečení a zároveň dochází k jejímu propojení se zdravotnictvím nebo školstvím. Také se začínají rozvíjet státní sociální služby.

Současným ideálem sociální práce je snaha o dosažení rovných příležitostí, tedy princip, podle kterého by žádný jedinec neměl být znevýhodňován v přístupu ke vzdělání či k práci. Pokud je někdo znevýhodněn například tím, že jeho rodiče jsou nemajetní nebo patří k etnické menšině, považuje se žádoucí, aby byla tato nevýhoda kompenzována státem a jeho politikou. Matoušek (in Pastrňák, 2008, s. 33) uvádí, že mezi nejvýznamnější problémy a témata současné sociální práce patří především etnické menšiny a negativní vlivy velkoměst (chudoba, vznik ghett, zvýšený počet trestných činů). Trvale se sociální práce věnuje tématům spojeným s chudobou, stářím, nezaměstnaností, nemocí nebo zneužíváním dětí.

3.1.1 Metody a dělení sociální práce

Matoušek (2013, s. 13) uvádí jako metody sociální práce postupy, které jsou vázané na:

- Cílový subjekt (práce s jednotlivcem, skupinou nebo komunitou),
- jeho aktuální situaci (sociální znevýhodnění na začátku života, předvídatelné a nepředvídatelné sociální události),
- relevantní vztahový kontext (vrstevnická skupina, rodina nebo organizace),
- systémové vazby (regionální, národní nebo nadnárodní sociální politika).

Pastrňák (2008, s. 31 – 32) rozlišuje sociální práci podle počtu klientů, se kterými sociální pracovník současně pracuje:

- Sociální práce s jednotlivcem – sociální pracovník se věnuje jednomu klientovi. Tato sociální práce může zahrnovat i práci se širším okolím klienta, například s jeho rodinou nebo spolupracovníky.
- Sociální práce s rodinou – jelikož je rodina považována za specifickou a důležitou skupinu s výraznými emocionálními vztahy, využíváme práci s rodinou v co největší možné míře.
- Sociální práce se skupinou – v sociální práci je skupina charakterizována tím, že její členy spojuje stejný problém. Jinak mezi jejími členy neexistují žádné významnější vztahy. Tyto skupiny mohou tvořit například alkoholici, oběti trestných činů nebo právě migranti. Podle Novotné (2008, s. 46) můžeme skupiny rozdělit na velké a malé. Jakou malou vnímáme skupinu se 2 – 20 členy. Velkou skupinu vnímáme v rámci sociální práce jako komunitu.
- Sociální práce s komunitou – v rámci sociální práce je komunita vnímána jako velká skupina tvořená klienty, které spojují určité významné charakteristiky (například náboženství, národnost apod.). Sociální práce s komunitou je výrazně sociologicky orientována a respektuje biologické, etnické, kulturní či sociální zájmy členů komunity.

Pastrňák (2008, s. 32) také dělí sociální práci podle jejího zaměření:

- Preventivní – úkolem je předcházet vzniku dysfunkčních jevů u jednotlivců, skupin či komunit.

- Kurativní – úkolem je zmírnit, neutralizovat a odstranit následky sociálně dysfunkčního jednání jedince, skupiny či komunity.
- Paliativní – úkolem je poskytnutí kompenzace tam, kde nelze zvrátit průběh nebo stav daného problému. Jedná se o zmírňování příznaků a předcházení zhoršování stavu.

3.2 Osobnost sociálního pracovníka

Než si blíže představíme pozici sociálního pracovníka při práci s imigranty, podívejme se nejprve na to, jak pozici sociálního pracovníka vymezuje zákon. Sociální pracovník je definován v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Je definován jako „pracovník, vykonávající sociální šetření, zabezpečující sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb“. Zákon dále vymezuje předpoklady k výkonu povolání sociálního pracovníka, kam řadí plnou svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní a odbornou způsobilost. Odbornou způsobilostí zákon rozumí vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání.

Pro sociálního pracovníka jsou velmi důležité kompetence. Kompetencemi rozumíme způsobilosti, které jsou nutné k výkonu profese. Havrdová (in Matoušek, 2013, s. 16) uvádí soustavu kompetencí sociálního pracovníka, které zahrnuje následující schopnosti a dovednosti:

- Rozvíjení účinné komunikace,
- orientování se a plánování postupu,
- podpora a pomoc k soběstačnosti,
- zasahování a poskytování služeb,
- přispívání k práci organizace,
- odborný růst.

Matoušek (2013, s. 13) také uvádí okruh jednotlivců, skupin, komunit nebo organizací, se kterými se sociální pracovník v praxi setkává a se kterými dále pracuje. Do tohoto okruhu tedy patří:

- Klienti, případně jejich rodiny,
- přirozené skupiny, například partičky mládeže na sídlišti,
- uměle vytvořené skupiny, například školní třídy nebo skupiny osob trávící život ve vězení,
- organizace, do kterých vstupuje jako expert a pomáhá s řešením problémů, nebo přímo řídí činnost agentur poskytujících sociální služby,
- místní komunity, kterými rozumíme osoby žijící v jednom místě,
- může působit i jako expert při přípravě některých zákonů či vyhlášek, případně se k jejich návrhům vyjadřovat jako oponent a odborník.

Při práci s imigranty se sociální pracovník může uplatnit v přijímacích a pobytových střediscích, která jsou zřizována a spravována Ministerstvem vnitra ČR. Jsou to právě pracovníci těchto středisek, kteří provádějí stěžejní sociální práci s imigranty a žadateli o azyl.

3.2.1 Postavení sociálního pracovníka ve vztahu k imigrantům

Během jednání sociálního pracovníka s klientem (v našem případě s imigrantem) je velmi důležité řídit se etickými zásadami. Sociální pracovník se musí řídit zásadami Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky. Jedna ze zásad tohoto kodexu zní, že sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti (Pastrňák, 2008, s. 36).

Sociální pracovník by měl jednat takovým způsobem, aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů. Všem klientům by měl pomáhat se stejným úsilím a to tak, aby se vyvaroval jakýchkoliv forem diskriminace. Je tedy nezbytně nutné, aby se sociální pracovník zcela oprostil od předsudků a stereotypů, které jsou spojeny s cizinci nebo příslušníky jiných národností. Je nepřijatelné, aby sociální pracovník měl xenofobní postoje a v souladu s nimi jednal.

Během sociální práce s imigranty hraje velmi důležitou roli komunikace. Úspěšná komunikace závisí na vzájemné znalosti kultury a kulturních odlišnostech. Imigrant se snaží pochopit způsoby, jakými lidé v jeho nové zemi komunikují. Tyto způsoby komunikace mohou být ovšem naprosto odlišné od toho, na co je imigrant doposud zvyklý ze své země původu (Dvořáková a kol., 2008, s. 73). Stejně tak by měl sociální pracovník znát specifika a odlišnosti jiných národů a kultur. Příčinou vzájemného nedorozumění a nepochopení se mohou stát i obyčejná neverbální gesta či jejich frekvence. Příkladem je celá řada: v některých kulturách je zcela běžná vysoká míra očního kontaktu; pokud tedy s někým hovoříme, je považováno za velmi nezdvořilé, pokud se danému člověku nedíváte do očí. Lidé si mohou myslet, že máte špatné úmysly nebo lžete. Naproti tomu v jiných kulturách je považováno za slušné během hovoru klopat oči; dlouhý zrakový kontakt je považován za nedostatek úcty (Dvořáková a kol., 2008, s. 74). Dalším příkladem je význam podávání ruky: čím více jdeme v Evropě směrem na jih, tím je kontakt při podávání ruky těsnější. U asijských národů je naopak kontakt během pozdravu tabu, místo podání ruky se zde používá úklona (Pastrňák, 2008, s. 39). Dá se říci, že pokud je nám určitá kultura bližší, tím více informací o ní máme a také tuto kulturu kladně hodnotíme. Naopak kultura, o které máme méně informací, se nám může jevit nebezpečná a zdánlivě ohrožující. Znalost odlišných kultur je velmi důležitá v souvislosti se současnou imigrační situací, kdy do Evropy přichází velké množství uprchlíků z islámských zemí Blízkého či Středního východu, případně také severní Afriky. Muslimská kultura je totiž velmi odlišná od evropské. Pastrňák (2008, s. 40), uvádí v této souvislosti několik zajímavých příkladů: muslimská rodina je patriarchální a všeobecně je zde projevována úcta a respekt vůči mužům, případně starším členům rodiny; pokud tedy bude ve skupině imigrantů muslimský muž, který se všeobecně těší respektu ostatních členů skupiny, měl by to být on, kdo bude během řešení problémů kontaktován jako první. Dalším problémem může být pro imigranty z muslimských zemí pochopení odlišného evropského prostředí, které je více postaveno na občanských či politických zásadách. Islám se naopak projevuje určitým lpěním na konzervativních náboženských tradicích, což se může během konfrontace s evropskými zvyky stát zdrojem nedorozumění či potíží. Je velmi obtížné sladit konzervativní muslimskou ideologii s přirozenými a mnohdy velmi výraznými proměnami moderního světa; i na tento fakt by měl sociální pracovník pamatovat.

3.3 Sociální práce v azylových zařízeních

Jak už bylo řečeno, sociální pracovník se může při práci s imigranty, konkrétně se žadateli o azyl, uplatnit v azylových zařízeních. Tato zařízení slouží k pobytu cizinců, kteří požádali v České republice o azyl. Do tohoto typu zařízení řadíme *přijímací a pobytová střediska*. Než se blíže seznámíme s náplní práce sociálního pracovníka v těchto zařízeních, popíšeme si stručně výše jmenovaná azylová zařízení.

Přijímací středisko slouží k ubytování cizince do té doby, než je ověřena jeho totožnost, provedeno lékařské vyšetření nebo uděleno vízum k pobytu (Matoušek, 2008, s. 29). Na území České republiky se tato střediska nacházejí na letišti v Praze – Ruzyni a v obci Zastávka u Brna.

Pobytové středisko slouží k pobytu žadatele o azyl do doby, než je vydáno pravomocné rozhodnutí o této žádosti (Matoušek, 2008, s. 29). Žadatel o azyl má v tomto zařízení právo na bezplatné poskytnutí stravy, ubytování a kapesné. Žadatel může středisko také opustit, nejvýše však na 30 dní. Opuštění střediska na dobu delší než 24 hodin však musí žadatel ohlásit Ministerstvu vnitra. V České republice se pobytová střediska nacházejí v Havířově a v Kostelci nad Orlicí.

Nyní se blíže podíváme na jednotlivé role sociálního pracovníka a také na zásady, kterými by se měl tento pracovník během působení v azylových střediscích řídit.

A. Role sociálního pracovníka v azylových střediscích

Pastrňák (2008, s. 46 – 47) uvádí pět základních rolí, které by sociální pracovník, pracující v azylových střediscích, měl být schopen plnit:

- **Informátor a administrátor** – úkolem sociálního pracovníka by mělo být pomoci se klientům s orientací v novém prostředí. Pracovník také poskytuje klientovi informace o jeho právech a povinnostech, případně o sankcích za jejich nedodržení. Je velmi důležité, aby byl pracovník schopen získávat informace o klientovi a následně je zaznamenávat do jeho osobní složky.
- **Diagnostik a klasifikátor** – sociální pracovník je v častém kontaktu s klienty a vyhledává somatické, psychické či sociální poruchy, které si následně zaznamenává. Pokud není klient schopen svou poruchu zvládnout, pracovník musí zajistit odbornou péči (například psycholog, psychiatr či jiný zdravotnický pracovník). Pracovník

ník se nezaměřuje pouze na jednotlivce, ale také na procesy probíhající v rámci rodin či komunit.

- **Zprostředkovatel a distributor** – sociální pracovník nemůže být schopen zajistit všechno sám, a proto musí některé své pracovní postupy delegovat na druhé instituce či jednotlivé osoby. Obrací se tak například na nevládní organizace či zdravotnická zařízení, případně také na své kolegy.
- **Pečovatel** – sociální pracovník by měl být schopen v rámci svých možností poskytnout klientům odpovídající pomoc a péči. Klientům aktivně nabízí svou pomoc a měl by se snažit o to, aby sám klient nemusel tuto pomoc aktivně vyhledávat a vyžadovat.
- **Poradce** – sociální pracovník se může stát svědkem toho, že dochází ke konfliktu klienta s novým a odlišným sociálním prostředím, na které klient nemusí být zvyklý. V případě takových konfliktů pracovník klienta upozorní na to, jaké jsou v našem prostředí kulturní normy a normy chování, případně klienta upozorní na to, jaké sankce jsou v našem kulturním prostředí užívány.

B. Obecné zásady práce s klienty v azylových zařízeních

Pastrňák (2008, s. 48 – 50) dále uvádí devět základních zásad, kterými by se měl sociální pracovník v azylových střediscích řídit:

- **Zásada respektování svobodného rozhodování klientů** – sociální pracovník je u svých klientů povinen respektovat lidskou důstojnost a svéprávnost v rozhodování. Pracovník by neměl přebírat za klienta zodpovědnost. Pracovník odborně posuzuje problémy klienta, nesmí ovšem vystupovat jako soudce nebo hodnotitel těchto problémů.
- **Zásada respektování důvěrnosti sdělených informací** – všechny informace, které sociální pracovník získá od klienta, jsou důvěrné a neměla by se je dozvědět žádná třetí osoba.
- **Zásada respektu vůči rozdílům mezi lidmi** – sociální pracovník by měl pomáhat klientům jakožto jedinečným osobnostem a individualitám a vyvarovat se jakéhokoliv „škatulkování“ těchto osob na základě jejich příslušnosti k určité skupině. Taktéž by se měl během své práce vyvarovat jakýchkoliv předsudků a stereotypů vůči svým klientům.

- **Zásada transparentnosti** – sociální pracovník by měl přesně zjistit, co klient přesně očekává a na základě tohoto zjištění vytvořit ústní dohodu o konkrétní sociální práci a vztahu s klientem. Během celého trvání spolupráce pracovníka a klienta musí být chování pracovníka přehledné a srozumitelné. V žádném případě nesmí být chování pracovníka manipulativní.
- **Zásada respektování důstojnosti klientů** – ve vztahu mezi klientem a pracovníkem neexistuje úplná rovnost; klient potřebuje pomoc a sociální pracovník má schopnosti a kompetence tuto pomoc poskytnout. Z tohoto důvodu by měl pracovník pracovat na svém přístupu k důstojnosti klienta.
- **Zásada zodpovědnosti vůči vnější komunitě** – sociální pracovník průběžně hodnotí kvalitu poskytovaných služeb a také podléhá kontrole nadřízených orgánů. Služby jsou tedy otevřené a transparentní.
- **Zásada zodpovědnosti vůči profesi** – sociální pracovník se průběžně vzdělává a sleduje odbornou literaturu; také sleduje vývoj sociální práce jakožto progresivně se rozvíjející profese.
- **Zásada zodpovědnosti sami k sobě** – zahrnuje osobní nasazení pracovníka během řešení problémů a pomoci klientům. Tato skutečnost klade značné nároky na osobnost sociálního pracovníka. Ten by měl tedy důsledně dbát na zásady psychohygieny.
- **Zásada zachování sféry působnosti sociální práce** – sociální pracovník nepřebírá kompetence jiných pomáhajících profesí; je si vědom svých možností a úlohy během práce s klientem.

3.3.1 Náplň a specifika práce v azylových střediscích

A. Práce v přijímacím středisku

Ve velké většině se žadatel o azyl setkává s podobným typem zařízení, jako je přijímací středisko, poprvé v životě. Dostává se tedy do částečně nebo zcela odlišného prostředí, než z jakého pochází a na jaké je zvyklý. Je zcela přirozené, že právě soubor těchto faktorů může na jedince působit velmi stresujícím dojmem a může dojít i k tzv. kulturnímu šoku. Kulturním šokem rozumíme reakce jedince na náhlý přechod z jedné kultury do druhé. U těchto osob se může objevit zmatenost, případně příznaky úzkosti či deprese. Často se na vzniku kulturního šoku podílí také kulturní bariéra (Matoušek, 2008, s. 92). Velmi důležitý

je tedy kontakt mezi sociálním pracovníkem a klientem. Základem tohoto kontaktu je v přijímacím středisku vstupní pohovor. Během tohoto pohovoru je velmi důležité si dohodnout jazyk, ve kterém bude tento rozhovor veden. Proto je nutné, aby sociální pracovník, pracující v přijímacím středisku, ovládal cizí jazyky. Neznalost jazyků je zde totiž velkou překážkou a může vést k nedorozuměním, neuspokojením potřeb klienta, v krajních případech až k agresi ze strany klienta. Rozhovor může probíhat jak individuálně, tak i skupinově. Skupinový rozhovor může pracovník použít v případě, že pracuje s více klienty, pocházejícími ze stejné země. Rozhovor by se měl skládat ze dvou částí: informativní a sociální. V první části, tedy informativní, pracovník klientovi vysvětlí podstatu tohoto setkání a svou roli v něm; zároveň klientovi poskytne informace o pobytu ve středisku. Klientovi je také poskytnut široký prostor pro dotazy. V části sociální je velmi důležité zaznamenávání klientem poskytnutých dat do jeho osobního spisu. Sociální pracovník současně monitoruje případná postižení nebo omezení klienta; v případě, že pracovník nějaká omezení zjistí, nabídne klientovi plán možné pomoci. Na základě všech získaných údajů o klientovi učiní sociální pracovník závěr a navrhne případná doporučení. Sociální práce s žadatelem o azyl končí odchodem tohoto žadatele z přijímacího střediska (Pastrňák, 2008, s. 50 – 51).

B. Práce v pobytovém středisku

Po přemístění žadatelů o azyl do pobytového střediska přijímá sociální pracovník jejich osobní spis. Prostřednictvím tohoto spisu se pracovník podrobně seznamuje s informacemi o klientech. Po prostudování spisu pracovník uskuteční s klienty rozhovor, který je velmi podobný rozhovoru v přijímacím středisku. Velmi důležité je, aby pracovník klienty informoval o jejich právech a povinnostech. Během samotného pobytu žadatele o azyl v pobytovém středisku plní sociální pracovník také roli jakéhosi prostředníka mezi klientem a jeho sociálním okolím, ve kterém se klient může pohybovat. Pracovník také informuje klienta o možnostech pomoci, které se nacházejí mimo prostory střediska. Před tím, než je klient z pobytového střediska propuštěn, jsou klienti pracovníkem vyzýváni k tomu, aby si důkladně promysleli své další kroky a aktivity. Během ukončení pobytu v pobytovém středisku je také uzavřen i klientův osobní spis; ten končí buď v archivu, nebo putuje společně s klientem do jiného střediska (Pastrňák, 2008, s. 51 – 52).

Sociální práce v pobytových či azylových střediscích tedy není vůbec jednoduchá. Oproti sociální práci s jinými cílovými skupinami má sociální práce s imigranty také mnohá specifika. Imigrantům nerozumíme, neznáme jejich jazyk, jejich kultura, tradice a zvyky nám mohou být naprosto neznámé. Všechny tyto faktory přirozeně kladou na sociálního pracovníka zvýšené nároky, jelikož nestačí se pouze soustředit na konkrétní problém klienta. Je nezbytně nutné ovládat cizí jazyky, mít všeobecné znalosti o odlišných kulturách či společnostech a jejich specifikách. Disponuje-li sociální pracovník všemi těmito dovednostmi, je to důležitý předpoklad k tomu, aby se imigrant, pro kterého mohou být kultura a tradice České republiky naprosto neznámé, s tímto prostředím snáze sžil a cítil se v naší zemi dobře.

V teoretické části práce jsem se snažil o pohled na imigraci z více úhlů pohledu a také o zasazení dané problematiky do širšího rámce. Migrace osob a obyvatelstva je historicky existujícím a stále aktuálním a živým problémem, se kterým se lidstvo setkávalo prakticky ve všech svých historických a vývojových etapách. Zvláště ve 20. století pak došlo k mnoha událostem, které pohyby a přesuny obyvatelstva silně ovlivnily způsobem do té doby nevídaným. V důsledku obou světových válek došlo k nesmírnému utrpení obrovských skupin obyvatelstva, které byly ze svých domovů násilně vyháněny, přesídlovány a odsouvány jinam. I v českých dějinách zaujímá tato skutečnost dosud významné, ale zároveň velmi citlivé a bolavé místo. Přesto však válečné události přinesly něco málo pozitivního – konkrétně vznik Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) a také Úmluvy o právním postavení uprchlíků. Tento fakt lze hodnotit velmi kladně, protože i v poválečném světě nebyly války spojené s přesuny obyvatelstva ničím neobvyklým. V rámci naší země nebyla migrace také ničím neobvyklým. Snad jen v období čtyřicet let trvající komunistické totality byla naše země (spolu s ostatními východoevropskými státy) izolována, ovšem po pádu režimu na konci 80. let se také u nás začalo objevovat větší množství cizinců či přistěhovalců. S těmito skupinami osob neměla naše tehdejší společnost mnoho zkušeností a také legislativní ukotvení dané problematiky pokulhávalo. Jak ovšem můžeme vidět, integrace cizinců do naší společnosti probíhala poměrně úspěšně, o čem svědčí počet cizinců, kteří na území České republiky aktuálně žijí. Také počet příslušníků nejrůznějších národnostních menšin není u nás zcela zanedbatelný. Zkušenosti s osobami jiných národností či kultur tedy Česká republika nepochybně má. Aktuální situace je ovšem zcela specifická. Přesuny a příliv statisíců osob, které se daly do pohybu zvláště v zemích Blízkého a Středního východu, případně severní Afriky, staví naši spo-

lečnost před zcela novou a nikterak jednoduchou situací. Na jedné straně je zde solidarita a soucit s obrovským množstvím utečenců, přicházejících z mnohdy katastrofálních podmínek. Na straně druhé jsou zde do jisté míry oprávněné obavy z toho, jak jsou tito lidé schopni se přizpůsobit evropskému, potažmo pak českému způsobu života a kultuře. Tyto obavy jsou poměrně oprávněné především z toho důvodu, co se v současnosti děje především v zemích západní Evropy. Teroristické útoky v Paříži a jiné události před nás staví otázku, zda by i míra naší solidarity neměla mít své hranice. Podobných, mnohdy velmi citlivých a složitých otázek, ovšem vyvstává celá řada. Ke každé z těchto otázek lze vést velmi širokou diskusi. Pro studenty oboru sociální pedagogika je toto téma navíc velmi důležité z toho důvodu, že po absolvování oboru mohou být právě tito studenti s imigranty a utečenci ve styku, pokud se k práci s touto cílovou skupinou rozhodnou. Proto by se měli sami snažit o to, aby získali co nejobektivnější a zároveň nejpřesnější informace o dané problematice. Situace není černobílá. Není zdaleka taková, jaká je nám předkládána prostřednictvím médií. Rozhodně ani není taková, jak je vykládána a popisována nadšenými zastánci imigrace, nebo naopak jejími zatvrzelými odpůrci. Proto je zcela na nás, jak k chápání této situace přistoupíme. Stejně tak je na nás, zda se v budoucnosti rozhodneme, zda chceme s imigranty pracovat, či nikoliv. Ať už se ovšem rozhodneme jakkoliv, je nutné zachovávat jistou míru tolerance a respektu, ale zároveň také jistou míru opatrnosti. Právě prostřednictvím této bakalářské práce bych chtěl přispět k lepšímu porozumění a pochopení imigrace v širších souvislostech.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Česká republika je nedílnou součástí moderní, globalizované Evropy a světa. Naše země není izolovaným státem, který by neměl žádné zkušenosti s cizinci či imigranty, přicházejících z jiných zemí. Tento fakt ovšem nic nemění na tom, že po vypuknutí tzv. evropské migrační krize zhruba před rokem a půl česká společnost najednou začala být ovládána strachem z nepoznaného, a to i přesto, že žádné větší množství imigrantů se na naše území až doposud nedostalo. Je otázkou, zda a do jaké míry je či není tento strach oprávněný a podložený; faktem ovšem zůstává, že je nutné dívat se na současnou situaci co nejvíce objektivně. K tomu samozřejmě potřebujeme dostatečné množství informací z mnoha zdrojů. Velmi nesprávné je spoléhat se pouze na informace pocházející z médií, které mohou být velmi zkreslené či nepřesné. Je velmi možné až pravděpodobné, že trend nárůstu počtu imigrantů bude v nejbližší budoucnosti i nadále pokračovat. Tento fakt nás ovšem staví před mnoho složitých a náročných otázek. Jak se k této situaci dále postavit? Jakým způsobem lze pomáhat imigrantům? Snažit se o jejich integraci, nebo spíše asimilaci? Jaké množství imigrantů lze přijmout? Ze kterých zemí by měli tito imigranti pocházet? To jsou velmi závažné otázky, které stojí nejen před sociální pedagogikou, ale taktéž před celou společností.

4.1 Realizované výzkumy veřejného mínění

Výzkumů veřejného mínění, týkajících se imigrantů a především potom současné migrační situace v Evropě, bylo realizováno poměrně hodně. Pravidelně jsou tyto výzkumy realizovány například výzkumným oddělením Sociologického ústavu Akademie věd ČR, které se nazývá Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM). Tato organizace realizuje a následně uveřejňuje tyto výzkumy v relativně častých intervalech, zpravidla měsíčních. Jedná se například o následující výzkumy:

- Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - únor 2016 (zpracovali Martin Buchtík a Jarmila Pilecká)
- Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - září 2015 (zpracoval Martin Buchtík)
- Postoj české veřejnosti k přijímání imigrantů a uprchlíků - červen 2015 (zpracoval Martin Buchtík)

Každý z výše uvedených výzkumů veřejného mínění byl realizován tzv. kvótním výběrem na vzorku čítajícím okolo 1000 dotazovaných osob. Pokud se blíže podíváme na odpovědi respondentů v těchto výzkumech, zjistíme, že názory na přijímání imigrantů Českou republikou jsou spíše negativní. Proti je zhruba 60 % dotazovaných osob. Většina respondentů vnímá imigranty jako bezpečnostní hrozbu pro Českou republiku. Respondenti jsou rovněž většinově proti přijímání imigrantů ze zemí Blízkého východu a severní Afriky; o něco vstřícnější jsou potom vůči imigrantům z Ukrajiny.

5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Problematika imigrace je fenoménem, který se dotýká celé společnosti. Jak už bylo řečeno, výzkumů veřejného mínění na toto téma byla realizována celá řada, a to zvláště v poslední době. Větší četnost výzkumů na téma imigrace je dáno současnou imigrační situací v Evropě. Jsou to ovšem výzkumy, které se týkají širšího okruhu veřejnosti. Naskytá se tedy otázka, jaké výsledky by přinesl obdobně koncipovaný výzkum, ovšem realizovaný na výzkumném souboru studentů sociální pedagogiky? A právě s takovým výzkumem i jeho výsledky, který byl realizován pro účely praktické části této bakalářské práce, se na následujících řádcích blíže seznámíme.

5.1 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je pohled studentů sociální pedagogiky na problematiku imigrace a imigrantů?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaké pocity vyvolávají ve studentech sociální pedagogiky pojmy imigrace a imigranti?
- Jaký je názor studentů sociální pedagogiky na přijímání imigrantů Českou republikou?
- Jaká je informovanost studentů sociální pedagogiky o imigraci a imigrantech?
- Jaký názor mají studenti sociální pedagogiky na současnou imigrační situaci v Evropě?
- Jaká pozitiva jsou spojena s přítomností imigrantů v České republice podle studentů sociální pedagogiky?
- Jaká negativa jsou spojena s přítomností imigrantů v České republice podle studentů sociální pedagogiky?
- Chtěli by studenti sociální pedagogiky pracovat s cílovou skupinou imigrantů?

5.2 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl:

Zjistit pohled studentů sociální pedagogiky na problematiku imigrace a imigrantů.

Díličí výzkumné cíle:

- Zjistit pocity studentů sociální pedagogiky spojené s pojmy imigrace a imigranti.
- Zjistit názor studentů sociální pedagogiky na přijímání imigrantů Českou republikou.
- Zjistit informovanost studentů sociální pedagogiky týkající se imigrace a imigrantů.
- Zjistit názor studentů sociální pedagogiky na současnou imigrační situaci v Evropě.
- Zjistit pozitiva, která si studenti sociální pedagogiky spojují s přítomností imigrantů v České republice.
- Zjistit negativa, která si studenti sociální pedagogiky spojují s přítomností imigrantů v České republice.
- Zjistit, zda by chtěli studenti sociální pedagogiky pracovat s cílovou skupinou imigrantů.

5.3 Výzkumný soubor

Jako výzkumný soubor byli zvoleni studenti sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Konkrétně šlo o studenty 1., 2. a 3. ročníku bakalářského prezenčního studia. Výzkumný soubor byl vybrán pomocí dostupného výběru. Tento typ výběru je realizován na základě možností výzkumníka. V praxi to znamená, že výzkumník vybírá osoby, které se mu nacházejí nejbližší, a tudíž jsou pro výzkumníka nejlépe dostupné. V případě tohoto výzkumu tedy představují základní soubor všichni studenti sociální pedagogiky. Dostupným souborem jsou studenti sociální pedagogiky, studující na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Pokud se blíže podíváme na strukturu výzkumného souboru, zjistíme, že nejvíce respondentů tvoří studenti 3. ročníku (40 %), následováni studenty 1. ročníku (34 %) a studenty 2. ročníku (26 %).

Co se týče věkové struktury, nejčastěji zastoupeni jsou studenti ve věku 21 let (33 %). Následují respondenti věkových kategorií 22 let (23 %), 20 let (17 %), 19 let (14 %) a 23 let (9 %). Ve výzkumném souboru jsou nejméně zastoupenou věkovou kategorií respondenti ve věku 24 let (4 %).

Významný nepoměr je v pohlaví jednotlivých respondentů. Celých 94 % respondentů je ženského pohlaví a pouhých 6 % je pohlaví mužského. Tento nepoměr je ovšem dán faktem, že převážnou většinou studijního oboru Sociální pedagogika tvoří ženy.

5.4 Předvýzkum

Jak uvádí Chráska (2007, s. 26 - 27), předvýzkum by měl být jakýmsi zmenšeným modelem vlastního výzkumu. Předvýzkum bývá většinou prováděn na malém vzorku osob, takže získané výsledky neumožňují činit obecnější závěry. V předvýzkumu by měly být ověřeny všechny techniky, se kterými počítáme během vlastního výzkumu. V případě tohoto výzkumu byl předvýzkum proveden v listopadu roku 2015 na vzorku deseti studentů 3. ročníku sociální pedagogiky, tedy na mých spolužácích. Na základě jejich podnětů a připomínek byly následně upraveny některé části dotazníku.

5.5 Sběr dat

Pro sběr dat do výzkumu byl zvolen dotazník. Dotazník byl koncipován zhruba pro 100 respondentů, což je počet, který přibližně odpovídá počtu studentů všech třech ročníků prezenčního bakalářského studia sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně. Samozřejmostí dotazníku bylo zaručení anonymity všem studentům, kteří jej vyplňovali.

Co se týče bližší struktury dotazníku, skládal se ze dvaceti otázek (plus tři otázek informačních, které zjišťovaly věk, pohlaví a ročník studia respondentů a byly umístěny na začátku dotazníku). V hlavní části dotazníku se objevovaly otevřené, uzavřené i polouzavřené otázky.

Celkový počet rozdaných i vyplněných dotazníků byl 93. Návratnost dotazníku tedy činila 100 %. Sběr dat do výzkumu byl realizován v prosinci roku 2015.

5.6 Analýza dat

1. *Setkali jste se někdy blíže (například ve škole, na brigádě, v zaměstnání) s cizincem?*

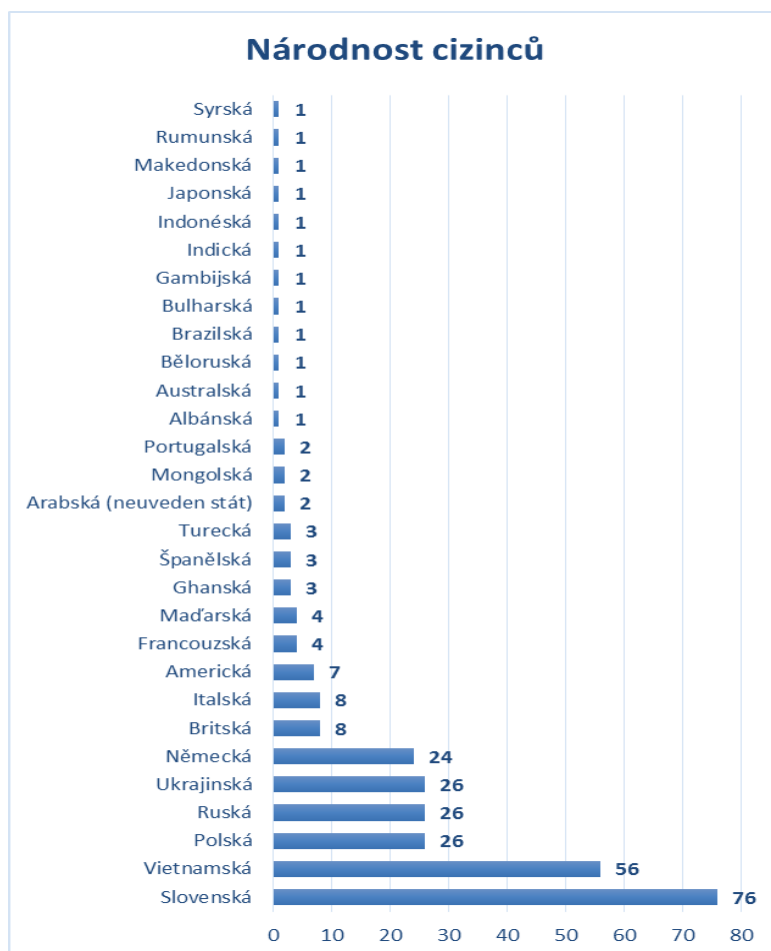
Graf 1. Bližší setkání s cizincem

Celkem 92 % respondentů se někdy blíže setkala s cizincem. Pouze 7 respondentů (8 %) se s cizincem nikdy blíže neseťkalo. Můžeme tedy říci, že velká většina studentů sociální pedagogiky má s cizinci bližší zkušenost.

2. Jaké národnosti byl cizinec, se kterým jste se blíže setkali? (lze zvolit i více možností)

Graf 2. Národnost cizinců, se kterými se studenti sociální pedagogiky blíže setkali

Otázka č. 2 byla polouzavřená a respondenti v ní mohli zvolit i více možností. Skládala se ze sedmi možností. Z toho 6 možností, které mohli respondenti označit, tvořily národnosti slovenská, ukrajinská, vietnamská, polská, německá a ruská (tyto možnosti byly zvoleny z toho důvodu, že příslušníci těchto národností tvoří nejpočetnější komunity cizinců, žijících v současné době na území ČR). Jedna možnost byla poté označena jako „Jiné“, kam mohli studenti uvést příslušníky jiných národností, se kterými se ve svém životě blíže setkali. Z grafu č. 2 vyplývá, že studenti sociální pedagogiky se setkali celkově s příslušníky 29 nejrůznějších národností.

Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří kladně odpověděli na předchozí otázku (otázka č. 1). Celkem tedy na otázku č. 2 odpovídalo 92 % respondentů.

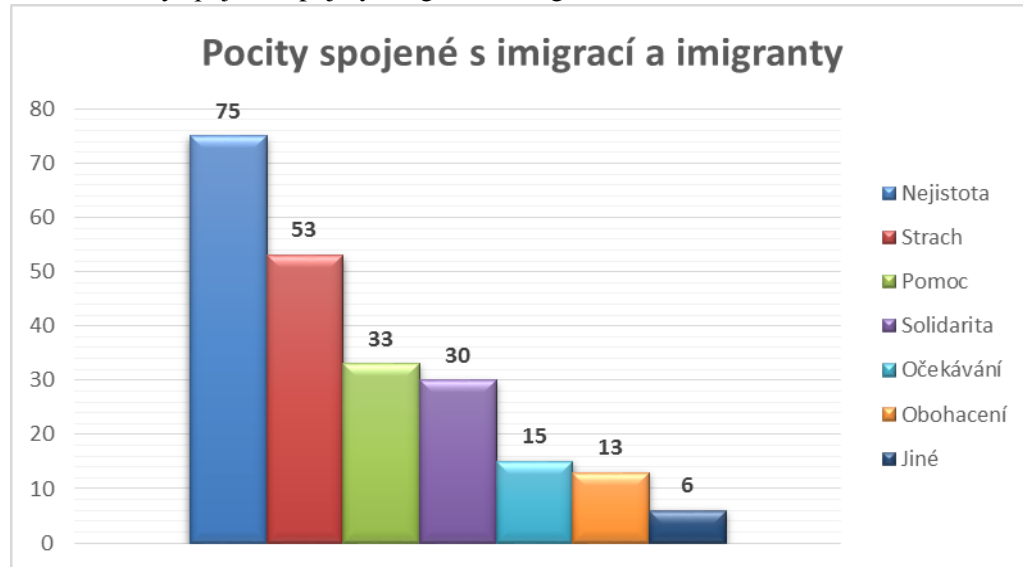
3. Zkuste odhadnout počet cizinců, žijících v současné době na území ČR.

V případě otázky č. 3 se jednalo o otázku otevřenou. Odpovědi respondentů oscilovaly v poměrně velkém číselném spektru, a to konkrétně od počtu 3 tisíce osob až po 3 miliony. Nejčastější odhad počtu cizinců, žijících v současné době na území České republiky, činil 500 tisíc osob. Tento počet uvedlo v dotazníku hned 13 respondentů. Nejblíže přesnému počtu cizinců, žijících na našem území (451 923 osob k 31. prosinci 2014), se přiblížily odpovědi dvou respondentů. Oba tyto respondenti shodně uváděli počet 450 tisíc osob. Jak už bylo napsáno výše, nejmenší odhad počtu cizinců žijících u nás činil 3 tisíce osob, přičemž toto číslo bylo uváděno ve čtyřech případech. Naopak celých 11 respondentů uvedlo jako počet cizinců žijících v ČR počet vyšší než 1 milion, přičemž nejvyšší odhad činil 3 miliony cizinců.

Pokud shrneme odpovědi respondentů na tuto otázku, zjistíme, že jejich odhad počtu cizinců, žijících v České republice, se sice pohyboval v relativně velkém číselném rozpětí, ovšem na druhé straně nejvíce respondentů ve svých odpovědích uvádělo počet 500 tisíc osob, což je číslo, které není od skutečného počtu cizinců příliš vzdálené.

4. Jaké pocity ve Vás vyvolávají pojmy imigrace a imigranti? (lze zvolit i více možností)

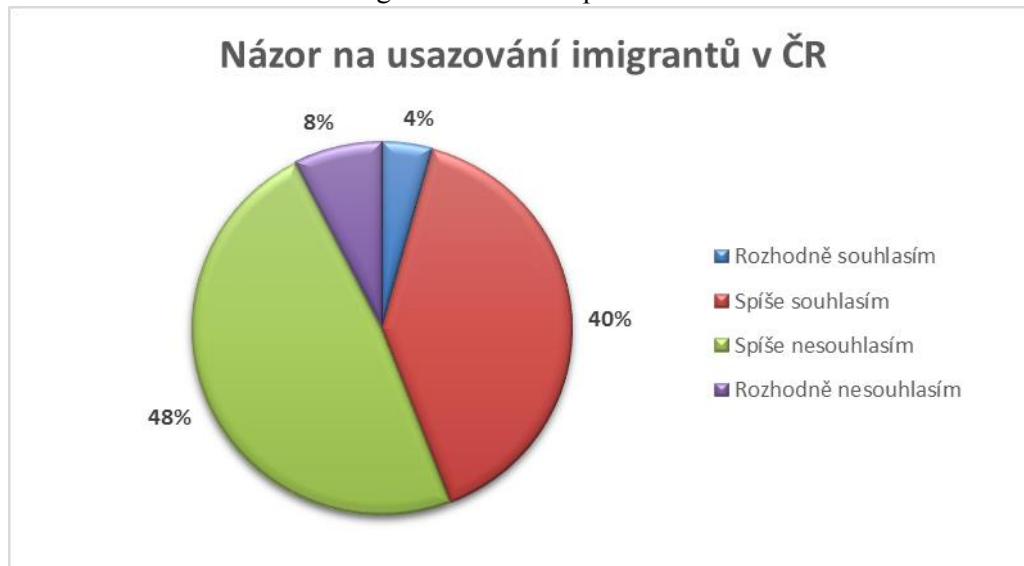
Graf 3. Pocity spojené s pojmy imigrace a imigranti

Otázka č. 4 byla polouzavřená. Respondenti mohli zakroužkovat i více možností najednou, případně mohli zvolit i možnost „Jiné“. Jak vyplývá z grafu č. 3, nejvíce respondentů si s pojmy imigranti a imigrace spojuje především nejistotu, která je následována strachem. Okolo třiceti respondentů uvádí shodně pomoc a solidaritu. Očekávání bylo uvedeno v patnácti případech. Pouze 13 respondentů potom uvádí pocit obohacení. Jinou možnost zvolilo celkově 6 respondentů. Tito respondenti uvádí odpovědi „Bezpečí“, „Charitu“, „Nebezpečí“, „Netolerance“, „Nenávist“ a „Smíšené pocity“. Všechny vyjmenované odpovědi byly v dotaznících zastoupeny v jednom případě. Většina studentů tedy má s pojmy imigrace a imigranti spojeny spíše negativní pocity.

5. Souhlasíte s tím, aby každému imigrantovi ze zemí zasažených válkou, který má zájem přijít do ČR a usadit se zde, to má být umožněno?

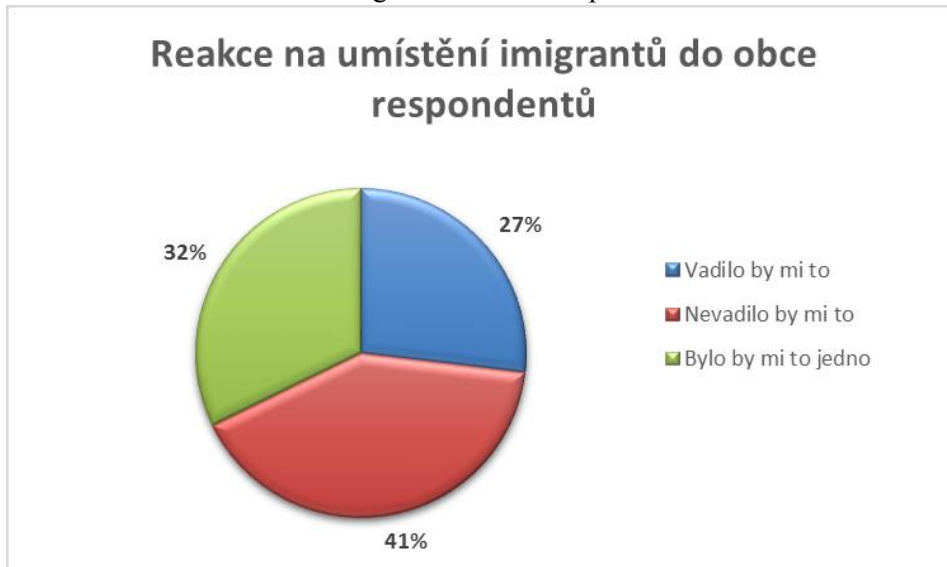
Graf 4. Názor na usazování imigrantů v České republice

Uzavřená otázka č. 5 zjišťovala názory respondentů na přijímání imigrantů Českou republikou (pouze ty imigranty, kteří přicházejí ze zemí zasažených v současné době válečným konfliktem, jako je například Libye, Sýrie či Ukrajina). Názor respondentů je zde spíše negativní. Většina dotazovaných, konkrétně 56 %, s přijímáním těchto imigrantů nesouhlasí, z nich potom 8 % je rozhodně proti přijímání. Naopak pro přijímání imigrantů je 44 % respondentů, ovšem pouze 4 % z nich s přijímáním zcela souhlasí. Pokud porovnáme odpovědi na tuto otázku například s podobnou otázkou ve výzkumu CVVM s názvem *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků - únor 2016*, zjistíme, že jsou velmi podobné. Ve jmenovaném výzkumu CVVM nesouhlasí s přijímáním imigrantů ze zemí zasažených válečným konfliktem 61 % respondentů, což je pouze o málo více, než v případě respondentů v tomto výzkumu.

6. *Jak byste se postavili k situaci, když by do Vaší obce byla umístěna rodina imigrantů?*

Graf 5. Reakce na umístění imigrantů do obce respondentů

Odpovědi respondentů na otázku č. 6 se poněkud liší např. od odpovědí na otázku předešlou (otázka č. 5). Pokud tedy porovnáme odpovědi na tyto dvě otázky, dojdeme k poměrně zajímavému zjištění. Většina respondentů totiž spíše nebo zcela nesouhlasí s přijímáním imigrantů Českou republikou, ovšem k umístění imigrantů do své obce až tak kritičtí nejsou. Jak můžeme vidět v grafu č. 5, odpověď „Nevadilo by mi to“ převažuje nad odpovědí opačnou. Celých 32 % respondentů zde ovšem uvádí, že by umístění imigrantů do své obce nejspíše příliš neřešili, a proto tyto dotazovaní zvolili možnost „Bylo by mi to jedno“.

7. *Slyšeli jste už o návrhu zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů v rámci zemí Evropské unie?*

Graf 6. Informovanost o kvótách

Z odpovědí na tuto otázku lze vyčíst, že informovanost studentů sociální pedagogiky, týkající se návrhu povinných kvót pro přijímání imigrantů pro státy Evropské unie, je poměrně dobrá. Tři čtvrtiny respondentů zde uvádí, že o návrhu na zavedení kvót již někdy slyšely.

8. Jaký je Váš názor na zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů?

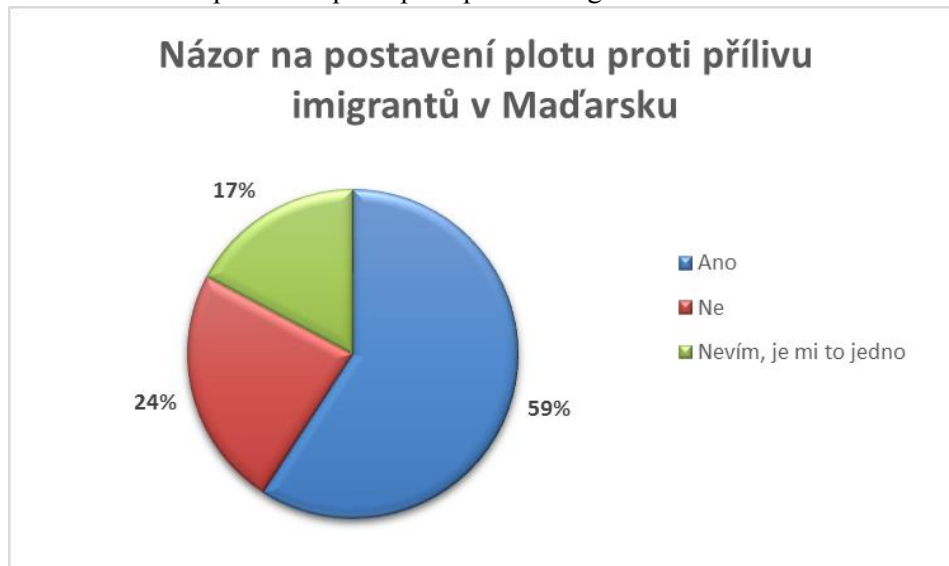
Graf 7. Názor na zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů

Na tuto otázku odpovídali pouze ti respondenti, kteří odpověděli kladně na otázku č. 7 – tedy ti, kteří o návrhu na zavedení povinných kvót pro přerozdělování již slyšeli. Názor studentů sociální pedagogiky na zavedení kvót je poměrně negativní, jelikož hned 31 % dotazovaných uvádí možnost „Rozhodně nesouhlasím“. Naopak odpověď na opačném spektru grafu, tedy „Rozhodně souhlasím“, uvádí pouze 2 % dotazovaných. Nepoměr mezi zápornými a kladnými odpověďmi je u této otázky poměrně výrazný. Je zde ovšem také ne zcela zanedbatelná skupina respondentů (10 %), kterých by se zavedení kvót nejspíše příliš nedotýkalo. Tyto osoby tudíž zvolily odpověď „Je mi to jedno“.

9. Souhlasíte s jednáním Maďarska, které postavilo na hranici se Srbskem kvůli přílivu imigrantů plot?

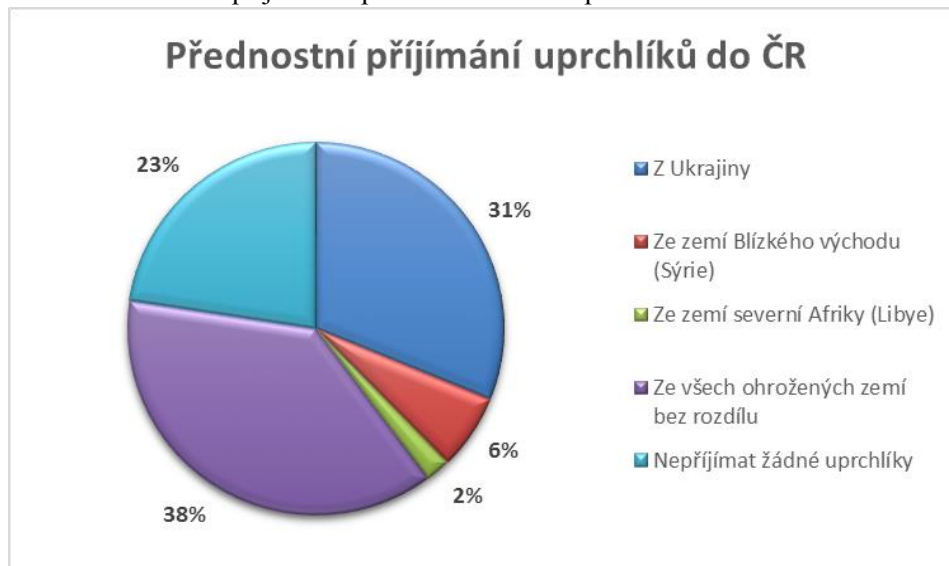
Graf 8. Náзор na postavení plotu proti přílivu imigrantů v Maďarsku

Z grafu č. 9 můžeme vyčíst, že téměř 60 % respondentů s vybudováním plotu kvůli přílivu imigrantů na maďarsko – srbské hranici souhlasí. S postavením plotu naproti tomu nesouhlasí zhruba čtvrtina respondentů. Stejně jako u otázky č. 8 je zde ovšem poměrně velký počet dotazovaných, kteří zvolili odpověď „Nevím, je mi to jedno“. To může být dáno faktem, že těchto jedinců se události na poměrně vzdálené jižní maďarské hranici příliš nedotýkají. Tato otázka byla do dotazníku zařazena z toho důvodu, že výzkum probíhal v prosinci roku 2015, kdy bylo budování plotu proti imigrantům v Maďarsku provázeno mnoha nejrůznějšími komentáři a této události byla věnována poměrně značná pozornost.

10. Uprchlíky ze kterých zemí, zasažených válečným konfliktem, by podle Vašeho názoru měla Česká republika přednostně přijímat? (lze zvolit pouze jednu možnost)

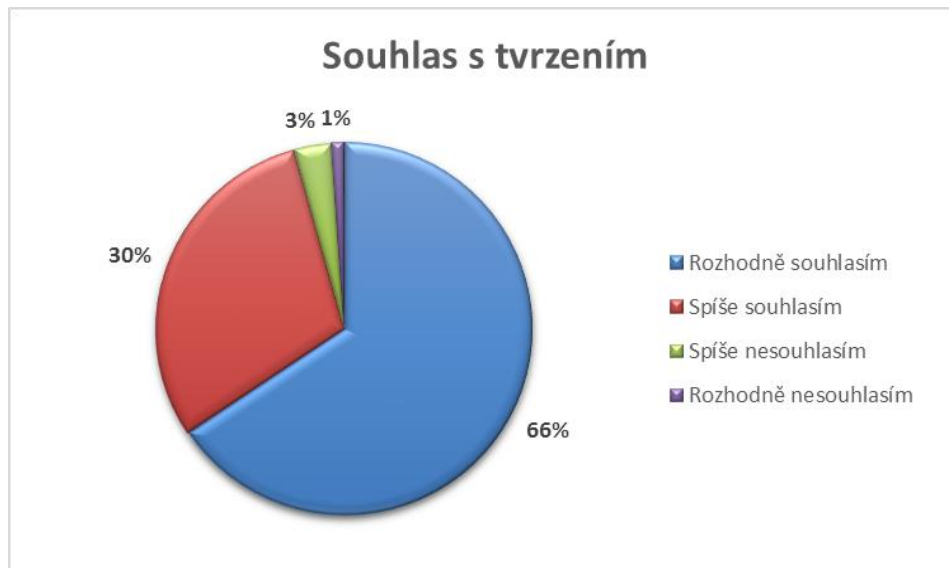
Graf 9. Přednostní přijímání uprchlíků Českou republikou

Bezmála 40 % respondentů u této otázky uvedlo, že Česká republika by měla přijímat uprchlíky bez rozdílu ze všech zemí, které jsou v současné době zasaženy válečným konfliktem. 31 % dotazovaných je názoru, že by Česká republika měla přijímat uprchlíky především z Ukrajiny. Názor, že by náš stát neměl přijímat vůbec žádné uprchlíky, potom zastává 23 % dotazovaných. Naopak podíl odpovědí, že by naše země měla přednostně přijímat uprchlíky z Blízkého východu nebo severní Afriky, je velmi nízký. Data, získaná touto otázkou, se poměrně blízce shodují s daty, která byla získána pomocí výzkumu CVVM s názvem *Postoj české veřejnosti k přijímání imigrantů a uprchlíků - červen 2015*. Jak vyplývá z odpovědí na otázku č. 1 tohoto výzkumu veřejného mínění, zhruba 70 % dotazovaných by nepřijímalo žádné uprchlíky ze zemí severní Afriky ani Blízkého východu; naproti tomu vůči uprchlíkům z Ukrajiny jsou tyto respondenti o něco vstřícnější. Zhruba 50 % jich podporuje přijímání alespoň některých uprchlíků z této východoevropské země.

11. Do jaké míry souhlasíte s následujícím tvrzením: „Při zvládnání současného imigračního přílivu by měly být solidární i jiné vyspělé mimoevropské státy, než pouze země Evropské unie.“

Graf 10. Souhlas s tvrzením

Data, získaná odpověďmi na tuto otázkou, jsou poměrně jednoznačná. S tvrzením, že zvládnání velkého imigračního přílivu by nemělo ležet pouze na bedrech zemí Evropské unie, souhlasí 96 % respondentů, z toho plných 66 % potom souhlasí rozhodně. Naopak počet dotazovaných, kteří s tímto tvrzením nesouhlasí, je velmi nízký. Otázka byla do dotazníku zařazena především proto, že z úst některých významných evropských státníků a politiků zaznívají poměrně často hlasy, že současnou imigrační situaci nemohou zvládat pouze státy Evropské unie. Hovoří se především o tom, že uprchlíky například ze Sýrie by měly přijímat jim kulturně a geograficky bližší arabské země, jako je například Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty nebo Kuvajt. Tyto země jsou navíc z důvodu těžby ropy velmi bohaté.

12. Jak byste na stupnici od jedné do pěti ohodnotili informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě?

Graf 11. Informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci dle studentů sociální pedagogiky

Otázka č. 12 je otázkou škálovou se stupnicí od 1 (výborná) až po 5 (velmi špatná), jak můžeme vidět na legendě grafu č. 11. Názory respondentů na informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě jsou poměrně negativní. Bezmála 80 % dotazovaných uvádí, že tato informovanost je buď špatná, nebo dokonce velmi špatná. Pouze malé množství respondentů naopak uvádí, že informovanost je výborná nebo dobrá. Jako průměrnou hodnotí informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě zhruba třetina respondentů. Pokud se zaměříme na průměrné hodnocení u této otázky, zjistíme, že tato hodnota činí 3,59. To znamená, že studenti sociální pedagogiky hodnotí informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě jako spíše špatnou.

13. Jak byste na stupnici od jedné k pěti ohodnotili postoje a chování vlády České republiky během současné imigrační situace v Evropě?

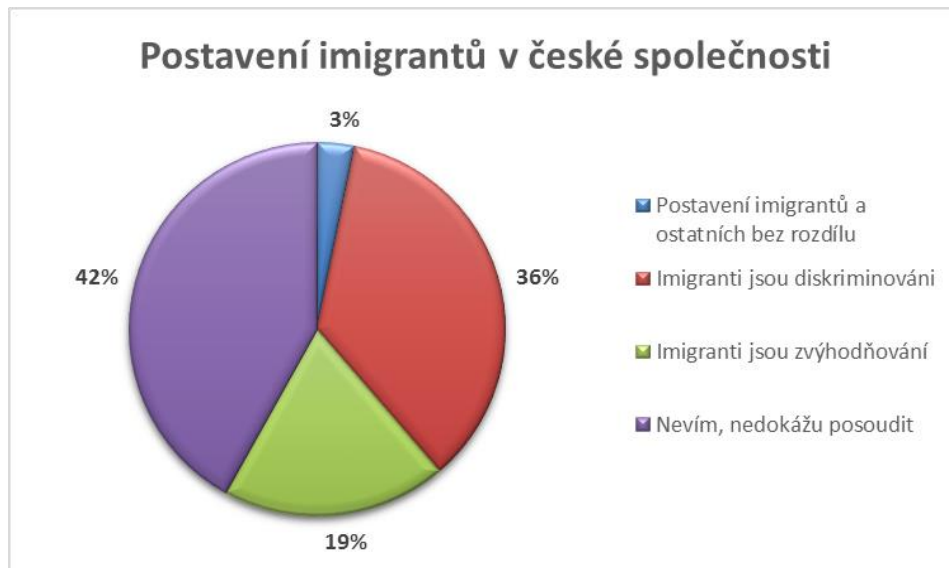
Graf 12. Postoje a chování vlády České republiky během současné imigrační situace v Evropě

Podobně jako u předešlé otázky, rovněž u otázky č. 13 se jedná o otázku škálovou se stupnicí od jedné do pěti (viz. legenda grafu č. 12). Data získaná v této otázce jsou rovněž podobná otázce předchozí. Pokud se na otázku č. 13 podíváme blíže, zjistíme, že bezmála polovina respondentů hodnotí chování a postoje vlády ČR známkou 3, tedy průměrně. Jako špatné nebo dokonce velmi špatné hodnotí chování české vlády 41 % dotazovaných. Naopak za dobré by chování vlády během současné imigrační situace v Evropě označilo pouze 11 % dotazovaných. Zajímavé je, že jako výborné by chování vlády neohodnotil ani jeden respondent. Průměr hodnocení je u této otázky o něco lepší nežli u otázky č. 12. Studenti sociální pedagogiky hodnotí chování české vlády během současné imigrační situace v Evropě průměrnou známkou 3,37, tedy jako horší průměr.

14. Jaké je podle Vašeho názoru postavení imigrantů v české společnosti z hlediska jejich diskriminace?

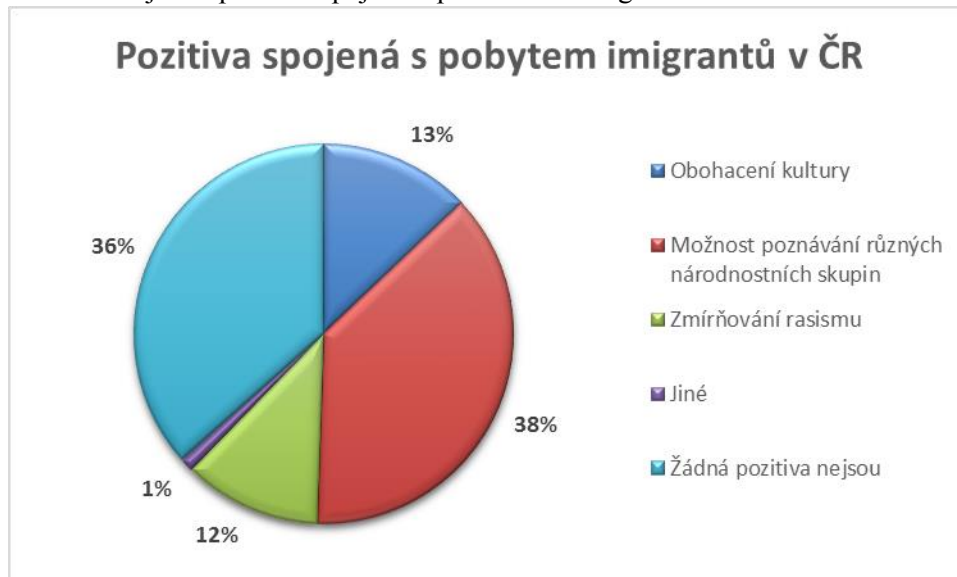
Graf 13. Postavení imigrantů v české společnosti z hlediska jejich diskriminace

U otázky číslo 14 bylo cílem zjistit, zda jsou podle názoru studentů sociální pedagogiky imigranti českou společností diskriminováni, zvýhodňováni nebo je jejich postavení ve srovnání s ostatními rovnocenné. 36 % dotazovaných zde uvádí, že imigranti jsou v naší společnosti diskriminováni. 19 % naproti tomu tvrdí, že imigranti jsou ve společnosti zvýhodněni. Podle mínění pouhých 3 % respondentů je postavení imigrantů rovnocenné s většinovou společností. Největší procento dotazovaných ovšem uvádí odpověď „Nevím, nedokážu posoudit“. Z toho lze vyvodit, že tyto osoby nemají s imigranty ve svém okolí příliš mnoho zkušeností, pokud vůbec nějaké.

15. Jaké je podle Vašeho názoru největší pozitivum spojené s přítomností imigrantů v České republice? (lze zvolit pouze jednu možnost)

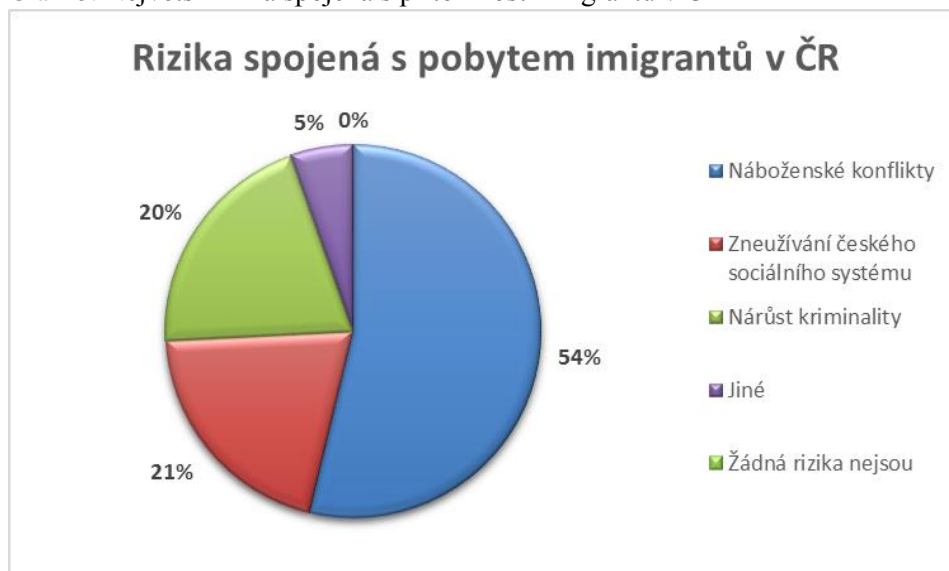
Graf 14. Největší pozitiva spojená s přítomností imigrantů v ČR

U této polouzavřené otázky mohli respondenti zvolit pouze jednu možnost. Otázka obsahovala celkem pět položek, z toho jedna byla možnost „Jiné“. Do této položky mohli respondenti uvádět jiná pozitiva spojená s přítomností imigrantů v ČR, než jaká byla v nabídce možností. Největší skupina respondentů uváděla možnost „Možnost poznávání různých národnostních skupin“, těsně následována možností „Žádná pozitiva nejsou“. Možnosti „Obohacení kultury“ a „Zmírňování rasismu“ uvádělo 13 %, respektive 12 % dotazovaných. Jediný z respondentů (1 % dotazovaných) potom uvedl možnost „Jiné“. Tento respondent zde konkrétně napsal „Pomoc potřebným“.

16. Jaké je podle Vašeho názoru největší riziko spojené s přítomností imigrantů v České republice? (lze zvolit pouze jednu možnost)

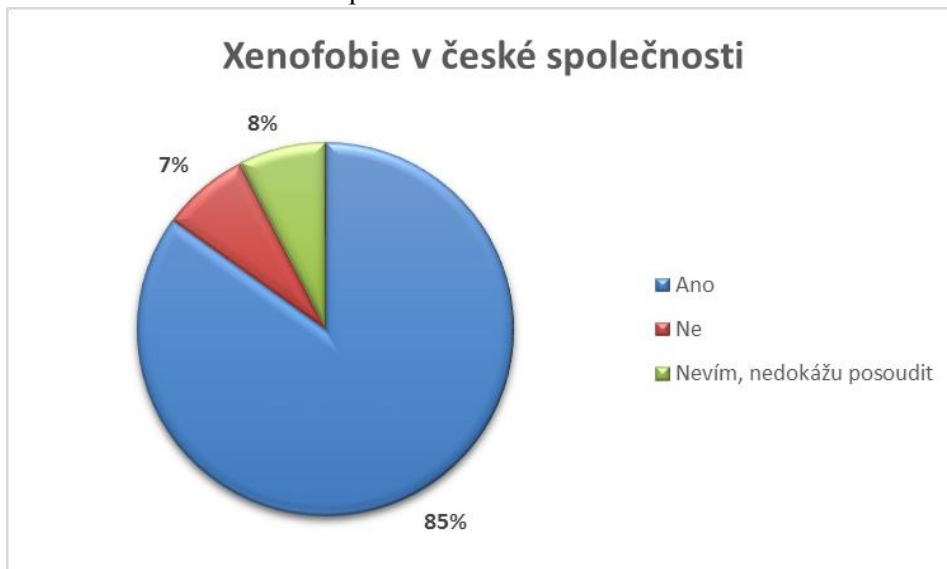
Graf 15. Největší rizika spojená s přítomností imigrantů v ČR

Struktura této otázky byla obdobná jako u otázky č. 15. Respondenti odpovídali na otázku, jaké je největší riziko spojené s přítomností imigrantů v České republice. Mohli si zvolit ze čtyř možností plus jedné možnosti označené jako „Jiné“. Nadpoloviční většina dotazovaných, konkrétně 54 %, tvrdí, že největším rizikem, spojeným s imigranty, jsou možné náboženské konflikty. Možnosti „Zneužívání českého sociálního systému“ a „Nárůst kriminality“ zvolilo 21 %, respektive 20 % dotazovaných. Žádný z respondentů potom neuvedl možnost „Žádná rizika nejsou“. 5 % respondentů (5 osob) uvedlo jinou odpověď, která představuje podle jejich názoru největší riziko spojené s přítomností imigrantů v ČR. Ve dvou případech se jednalo o odpověď „Nárůst xenofobie“. Jednotlivé odpovědi zbývajících tří respondentů potom zněly „Nárůst sociálního napětí“, „Celkově konflikty“ a „Terorismus“.

17. Je podle Vašeho názoru česká veřejnost xenofobně naladěná?

Graf 16. Xenofobie v české společnosti

U této otázky mohli respondenti volit ze tří možností. Jak ukazuje graf č. 16, velká většina respondentů (85 %), je přesvědčena o tom, že česká společnost je v současné době xenofobně naladěná. Naproti tomu opačného názoru je pouhých 7 % dotazovaných. 8 % respondentů označilo odpověď „Nevím, nedokážu posoudit“.

18. Chtěl/a byste jakožto sociální pedagog pracovat s cílovou skupinou imigrantů?

Graf 17. Zájem studentů sociální pedagogiky o práci s cílovou skupinou imigrantů

Z grafu č. 17 vyplývá, že přibližně tři čtvrtiny (74 %) respondentů by nechtělo v budoucnu pracovat s imigranty jakožto se svojí cílovou skupinou. Pouze asi jedna čtvrtina dotazovaných (26 %) by se práci s imigranty nebránila.

19. (Pokud byste chtěl/a pracovat s cílovou skupinou imigrantů), stručně napište z jakého důvodu.

Otázka č. 19 byla otevřená a odpovídali na ni pouze ti respondenti, kteří odpověděli kladně na předchozí otázku. Celkem tedy na otázku č. 19 odpovídalo 24 respondentů, což tvoří 26 % výzkumného souboru. Spektrum odpovědí na tuto otázku bylo poměrně pestré. Respondenti uvedli v pěti případech jako důvod pro práci s imigranty možnost poznávání odlišných kultur. Shodný počet tří dotazovaných uvedl potom dvě možnosti: možnost obohacení a snahu pomáhat všem lidem bez rozdílu. U této otázky se objevily také odpovědi, které uvedl pouze jeden respondent. Jedná se o následující odpovědi: „Odhalení případných teroristů“, „Ráda pracuji s cizinci“ a „Láska k bližním“.

***20. (Pokud byste nechtěl/a pracovat s cílovou skupinou imigrantů),
stručně napište z jakého důvodu.***

Tato otázka byla koncipována obdobně jako otázka č. 19, pouze s tím rozdílem, že na ni odpovídali ti respondenti, kteří u otázky č. 18 uvedli, že by s imigranty jakožto se svojí cílovou skupinou pracovat nechtěli. Jak vyplývá z odpovědí na otázku č. 18, množství dotazovaných, kteří by s cílovou skupinou imigrantů pracovat nechtěli, je podstatně vyšší než počet těch, kteří by naopak s imigranty pracovat chtěli. Celkem tedy na otázku č. 20 odpovídalo 69 respondentů, což činí 74 % výzkumného souboru. Pokud se blíže podíváme na odpovědi, získané pomocí této otázky, zjistíme, že nejčastější odpověď respondentů byl zájem o jinou cílovou skupinu osob, nežli jsou imigranti. Tuto odpověď napsalo do dotazníku 31 dotazovaných osob. Další poměrně frekventovanou odpovědí u této otázky byl strach z imigrantů, kterou uvedlo 17 respondentů. 6 respondentů uvádí jako důvod nezájmu o práci s imigranty neznalost cizích jazyků. Podobně jako u otázky č. 19 se i zde vyskytuje množství odpovědí, které uvedl pouze jeden respondent. Spektrum těchto odpovědí je poměrně široké a různorodé. Konkrétně se jedná například o odpovědi jako „Strach z případných teroristů“, „Špatná zkušenost s imigranty“, „Upřednostňuji práci a pomoc občanům ČR“, „Neznalost specifík cizinců a imigrantů“ nebo „Imigranti mě nezajímají“.

5.7 Shrnutí výsledků výzkumu a interpretace dat

Nyní se pokusíme o shrnutí dat a odpovědí, které byly získány pomocí dotazníku a následně analyzovány v předchozí podkapitole. Následně se pokusíme tyto data porovnat s daty, které byly získány prostřednictvím veřejného mínění. Při tomto shrnutí bude postupováno podle výzkumných cílů a z nich vycházejících výzkumných otázek (viz. podkapitoly 5.1 a 5.2). Tato podkapitola rovněž navazuje na Analýzu dat (podkapitola 5.6), ve které jsou převážně vyjádřena data v procentech pomocí kruhových grafů. Podrobnější data k těmto grafům, konkrétně absolutní četnost odpovědí respondentů, nalezneme v příloze P I.

1) Dílčí výzkumná otázka č. 1: Jaké pocity vyvolávají ve studentech sociální pedagogiky pojmy imigrace a imigranti?

K první dílčí výzkumné otázce se váže dotazníková otázka č. 4. Pokud se na tuto otázku podíváme blíže, zjistíme, že nejvíce respondentů uvedlo možnosti „Nejistota“ a „Strach“. První z těchto pocitů uvedlo celkem 75 respondentů, druhý pak 53. V případě těchto pocitů můžeme říci, že se jedná o pocity neutrální až negativní. Spíše kladné pocity uvádí o něco menší počet dotazovaných; pomoc uvádí 33 respondentů, solidaritu 30 respondentů. Očekávání a obohacení poté uvedlo 15, respektive 13 respondentů. Jiná možnost byla zmíněna v šesti případech; z těchto šesti případů byly ovšem 4 odpovědi spíše negativní (konkrétně netolerance, nenávisť, nebezpečí a smíšené pocity). Lze tedy předpokládat, že studenti sociální pedagogiky jsou ovlivněni současnou imigrační situací v Evropě, která je v současné době velmi nejistá a nikdo z předních evropských státníků prakticky neví, jak během této komplikované situace v budoucnosti optimálně postupovat. Jak ovšem vyplývá z položek dotazníku č. 1 a č. 2, velká většina studentů sociální pedagogiky má s cizinci nějakou zkušenost (konkrétně 86 respondentů z celkových 93 se někdy blíže setkalo s cizincem), takže se určitě nedá říci, že by respondenti v případě pocitů spojenými s přítomností imigrantů v České republice byli ovládnáni strachem z neznámého. Rovněž spektrum národností osob, se kterými se dotazovaní setkali, je velmi pestré. Při jeho bližším studiu zjistíme, že se zde nachází příslušníci 29 národností ze všech sedmi světadílů. Uváděné národnosti mnohdy pocházejí ze vzdálených zemí a odlišných kultur (Ghana, Indie, Indonésie, Japonsko aj.). Také odhady respondentů o počtu cizinců, žijících v současné době na území České republiky, byly relativně přesné (otázka č. 3). Hned 13 respondentů uvedlo počet 500 tisíc cizinců žijících u nás, což je číslo, které není od skutečného počtu cizinců (zhruba 452 tisíc

osob na konci roku 2014) příliš vzdálené. Dva respondenti potom uváděli dokonce téměř přesný počet u nás žijících cizinců, a sice 450 tisíc osob.

2) Dílčí výzkumná otázka č. 2: Jaký je názor studentů sociální pedagogiky na přijímání imigrantů Českou republikou?

Z otázky dotazníku č. 5 vyplývá, že odpůrci přijímání imigrantů z válkou zasažených zemí mírně převažují nad zastánci tohoto přijímání (52 ku 41 odpovědím ve prospěch odpůrců přijímání imigrantů). Pokud se ovšem zaměříme na to, jak by se respondenti stavěli k umístění imigrantů do své obce, výsledek je poněkud odlišný (viz. otázka č. 6). Zde převažují odpovědi těch, kterým by umístění imigrantů do jejich obce nevadilo (poměr odpovědí je zde 38 ku 25 v neprospěch těch, kterým by toto umístění vadilo). U této otázky je ovšem poměrně velký počet osob, kterých by se umístění imigrantů do jejich obce zřejmě příliš nedotklo; 30 respondentů zde proto uvedlo odpověď „Bylo by mi to jedno“ (což je o 5 odpovědí více, než v případě odpůrců umístění imigrantů do jejich obce). Zajímavé spektrum odpovědí můžeme nalézt rovněž v otázce č. 10, ve které respondenti odpovídali na to, ze kterých válkou zasažených zemí by měla Česká republika přednostně přijímat uprchlíky. Nejvíce dotazovaných (35 osob) zde uvádí možnost „Ze všech ohrožených zemí bez rozdílu“. Značný počet dotazovaných (29 osob) uvádí Ukrajinu. Tento fakt lze vysvětlit tím, že tato východoevropská země je České republice geograficky i kulturně poměrně blízká. Roli může hrát i fakt, že v České republice je již v současné době poměrně značný počet Ukrajinců, u kterých lze říci, že jejich začlenění do naší společnosti proběhlo poměrně dobře. Počet odpůrců přijímání jakýchkoliv uprchlíků naší zemí je rovněž také poměrně významný, jelikož odpověď „Neměli bychom přijímat žádné uprchlíky“ označilo celkem 21 dotazovaných. Naproti tomu alternativě, aby byli přednostně přijímáni uprchlíci ze zemí Blízkého východu nebo severní Afriky, je nakloněno pouze malé množství respondentů. Tento fakt může souviset pravděpodobně s obavami před nárůstem náboženských konfliktů, případně terorismu, které s sebou může přinést příchod muslimů do Evropy. U otázky č. 14 je rozložení jednotlivých odpovědí také poměrně zajímavé. 33 respondentů se domnívá, že imigranti jsou v České republice diskriminováni; opačného názoru je 18 dotazovaných. Největší podíl odpovědí ovšem tvoří odpovědi osob, které uvedly, že nedokáží posoudit, zda jsou imigranti diskriminováni, zvýhodňováni nebo je jejich postavení rovnocenné s ostatními obyvateli ČR. Tuto odpověď uvedlo celkem 39 respondentů, což může značit fakt, že tito respondenti se s žádnými imigranty doposud neseťkali, a z toho důvodu proto neví či nemohou posoudit fakt, jaké je postavení těchto imigrantů ve společnosti. S touto

otázku poměrně úzce souvisí otázka č. 17, která je zaměřena na to, zda je podle názoru studentů sociální pedagogiky česká společnost xenofobně naladěna, či nikoliv. Zde je nepoměr odpovědí velmi jednoznačný, jelikož 79 dotazovaných se domnívá, že česká společnost je v současné době xenofobně naladěná. Opačného názoru je 7 dotazovaných, dalších 7 potom uvedlo odpověď „Nevím, nedokážu posoudit“.

3) Dílčí výzkumná otázka č. 3: Jaká je informovanost studentů sociální pedagogiky o imigraci a imigrantech?

Na tuto dílčí výzkumnou otázku se zaměřují především položky dotazníku č. 7, č. 8 a č. 12. Otázka č. 7 zjišťovala, zda respondenti již slyšeli o návrhu zavedení kvót pro přerozdělování imigrantů v rámci zemí Evropské unie. 70 respondentů odpovědělo kladně a 23 záporně. Na navazující otázku č. 8, zda s těmito povinnými kvótami souhlasí, tedy odpovídalo 75 % dotazovaných. Z nich potom naprostá většina uvedla, že se zavedením kvót nesouhlasí. 26 respondentů vyjádřilo názor, že spíše nesouhlasí, 22 respondentů potom nesouhlasí rozhodně. V otázce č. 12, která byla škálová, respondenti hodnotili na škále od jedné do pěti informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě. Nejčastěji zastoupenou možností na škále bylo číslo 4. Průměrná hodnota známek v odpovědích činila 3,59, což znamená, že informovanost české veřejnosti je podle názoru studentů sociální pedagogiky spíše špatná. Z toho lze vyvodit, že média či jiné sdělovací prostředky informují veřejnost nepřesně a zkresleně.

4) Dílčí výzkumná otázka č. 4: Jaký názor mají studenti sociální pedagogiky na současnou imigrační situaci v Evropě?

Co se týče názoru studentů sociální pedagogiky na současnou imigrační situaci v Evropě, je třeba vycházet především z dotazníkových položek č. 9, č. 11 a č. 13. Otázka č. 9 byla zaměřena na výstavbu plotu v Maďarsku, kde byl tento plot postaven z důvodu přílivu velkého množství imigrantů ze sousedního Srbska. Většina respondentů s existencí tohoto plotu souhlasí, o čemž svědčí fakt, že 55 dotazovaných uvedlo možnost „ANO“. Opačného názoru je 22 respondentů. Zbývajících 6 dotazovaných uvedlo odpověď „Nevím, je mi to jedno“, což může být dáno faktem, že tyto osoby o výstavbě plotu slyšely pouze okrajově, nebo je pro ně maďarsko – srbská hranice příliš vzdálená, a tudíž je existence plotu v této části Evropy příliš nezajímá. U otázky č. 11 velká většina dotazovaných souhlasí s tvrzením, že při zvládnutí současného imigračního přílivu by měly být nápomocny rovněž jiné vyspělé mimoevropské státy, aby tíha zvládnutí velkého množství imigrantů neležela

pouze na bedrech zemí Evropské unie. Jinými slovy, na řešení současné imigrační situace by se měly podílet země celého světa, ne pouze země evropské. V otázce č. 13 respondenti na škále od jedné do pěti hodnotili chování a postoje představitelů vlády České republiky během současné imigrační situace v Evropě. Nejčastěji uváděnou hodnotou byla známka 3. Průměrná hodnota u této otázky činila 3,37, což značí fakt, že dotazovaní hodnotí současné chování vlády ČR jako horší průměr.

5) Dílčí výzkumná otázka č. 5: Jaká pozitiva jsou spojena s přítomností imigrantů v České republice podle studentů sociální pedagogiky?

U dotazníkové otázky č. 15 se respondenti vyjadřovali k tomu, jaká jsou podle jejich názorů největší pozitiva spojená s přítomností imigrantů v České republice. Dominují zde dvě nejčastější odpovědi, a sice „Možnost poznávání různých národnostních skupin“ a „Žádná pozitiva nejsou“. První odpověď byla uvedena v 35 případech, druhá pak ve 34 případech. Zbývajících 24 respondentů uvedlo buď možnosti „Obohacení kultury“, „Zmírňování rasismu“ nebo „Jiné“. Dvě nejčastěji zastoupené odpovědi se od sebe tedy poměrně výrazně liší.

6) Dílčí výzkumná otázka č. 6: Jaká rizika jsou spojena s přítomností imigrantů v České republice podle studentů sociální pedagogiky?

Dotazníková otázka č. 16 se naopak pokoušela zjistit, jaká největší rizika podle názoru respondentů přináší přítomnost imigrantů na území České republiky. Zde je výsledek poměrně jednoznačný. 50 respondentů zde uvedlo možnost „Náboženské konflikty“. Shodně po devatenácti volbách obdržely možnosti „Zneužívání českého sociálního systému“ a „Nárůst kriminality“. Naopak názor, že žádná rizika nejsou, nezastává ani jeden respondent. Toto zjištění je v poměrně výrazném kontrastu ke zjištění u otázky č. 15, kde hned 34 respondentů uvádí, že žádná pozitiva spojená s přítomností imigrantů na našem území nejsou.

7) Dílčí výzkumná otázka č. 7: Chtěli by studenti sociální pedagogiky pracovat s cílovou skupinou imigrantů?

Poslední z dílčích výzkumných otázek byla zaměřena nejvíce specificky. Zjišťovala, zda by studenti sociální pedagogiky chtěli po vystudování svého oboru pracovat s imigranty jakožto se svojí cílovou skupinou. V otevřených otázkách se pak respondenti měli stručně vyjádřit, z jakých důvodů by s imigranty pracovat chtěli, případně nechtěli (otázky č. 18, č. 19 a č. 20). V otázce č. 18 se k možnosti pracovat s cílovou skupinou imigrantů vyjádřilo

kladně 24 dotazovaných, záporně potom 69. Nepoměr mezi těmito možnostmi je tedy poměrně značný. Jako nejčastější důvody pro práci s cílovou skupinou imigrantů respondenti uvádí možnost poznávání odlišných kultur nebo možnost všestranného obohacení (otázka č. 19). U respondentů, kteří by s cílovou skupinou imigrantů pracovat nechtěli (otázka č. 20), převažuje odpověď, že jejich cílovou skupinou jsou jiné osoby, nežli imigranti. Další poměrně častou odpovědí je strach; o něco méně dotazovaných osob potom tvrdí, že důvodem pro nezájem o práci s imigranty je jazyková bariéra, tedy nedostatečná znalost cizích jazyků.

Pokud porovnáme data získaná výzkumem v této bakalářské práci s výzkumy veřejného mínění, zjistíme, že se výsledky relativně shodují. Stejně jako většina respondentů, kteří odpovídali na otázky ve výzkumech veřejného mínění, realizovaných společností CVVM, je pouze minimální počet studentů sociální pedagogiky nakloněn přijímání imigrantů ze zemí Blízkého východu a severní Afriky. Tito studenti pak jsou o něco tolerantnější vůči přijímání imigrantů z Ukrajiny, přičemž i toto zjištění se s výzkumy veřejného mínění relativně shoduje. Respondenti výzkumů, realizovaných CVVM, rovněž hodnotí dosavadní působení české vlády jako spíše špatné. Také toto zjištění nezapře podobnost s daty získanými pro účely této práce (v tomto případě ovšem studenti sociální pedagogiky hodnotí chování vlády ČR o něco pozitivněji než veřejnost). V úvodu této bakalářské práce byla nastíněna otázka, zda se názory širší veřejnosti promítají do názorů studentů sociální pedagogiky. Bráno z hlediska výše jmenovaných otázek, které byly v obou typech výzkumů (výzkum pro účely této práce a výzkumy veřejného mínění) podobné, se dá říci, že názor většinové veřejnosti se do značné míry promítá rovněž do stanovisek studentů sociální pedagogiky.

5.8 Doporučení pro praxi

Jak vyplynulo z analýzy a interpretace získaných dat, názory studentů sociální pedagogiky jsou spíše negativní. Tento poznatek můžeme rozdělit do dvou rovin: jednak si tito studenti spojují imigranty především s negativními pocity a obavami, za druhé by většina těchto studentů nechtěla s těmito osobami pracovat jakožto se svojí cílovou skupinou klientů. Dalo by se říci, že jedno vyplývá z druhého. Pokud si člověk spojuje přítomnost či existenci určité skupiny osob s negativními pocity, je zřejmé, že se s těmito osobami nebude chtít potkávat, ať už v zaměstnání, případně i v jiných životních situacích. Je přirozené, že úplně všichni studenti sociální pedagogiky s cílovou skupinou imigrantů chtít pracovat nebudou.

Jak vyplynulo z výzkumu, mnoho respondentů uvedlo jako důvod pro nezájem o práci s imigranty blízkost jiné cílové skupiny osob. Na druhou stranu se v dotaznících objevovaly i odlišné odpovědi, jako například strach, nedostatek odvahy k této práci nebo nejistota. Tyto obavy mohou pramenit zčásti ze špatné informovanosti médií, zčásti potom z omezených informací a znalostí dané problematiky. Nabízí se tedy otázka, co dělat? Jako možné řešení se zde nabízí posílení role multikulturní výchovy. Jak už bylo napsáno v teoretické části této práce, multikulturní výchova jako vyučovací předmět není samostatným vyučujícím předmětem, ale pouze jakousi zastřešující oblastí, která by měla být průřezově probírána v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů. Rovněž pedagogové nejsou o multikulturní výchově příliš dobře informováni, tudíž multikulturní výchova stále hledá své zastánce jak mezi pedagogy, tak mezi širokou veřejností. Řešením by se mohlo stát zavedení multikulturní výchovy jako samostatného vyučovacího předmětu na druhých stupních základních škol a na všech typech škol středních. Tento krok by byl prospěšný přinejmenším ze dvou podstatných důvodů. Prvním důvodem je fakt, že děti si již od raného dětství mohou vytvářet stereotypy o příslušnících jiných národnostních či rasových skupin, než jsou ony samy. Tyto názory přitom děti přijímají od svého okolí, především pak od svých rodičů. Právě zavedení multikulturní výchovy na školách by mohlo toto působení rodiny a okolí na dítě eliminovat. Druhým důvodem je neustále se vyvíjející a globalizovaný svět, ve kterém čím dál častěji dochází k setkávání různých národností či kultur, které koexistují v mnoha státech vedle sebe. Tento fakt se samozřejmě nevyhnul ani České republice, která není, ani nemůže být izolovaným ostrovem uprostřed Evropy; naopak tvoří jednu z částic společného a rozmanitého evropského celku. Důsledkem je fakt, že nynější dospívající generace, případně generace budoucí, se budou stále častěji setkávat s příslušníky jiných kultur, a proto by měly mít alespoň základní znalosti o těchto kulturách. Tyto znalosti jim může poskytnout právě zavedení vyučovacího předmětu multikulturní výchova. Samostatnou kapitolou je potom působení médií, které nám mnohdy předkládají informace velmi nepřesné a zavádějící. Je otázkou, jak se proti mediálnímu vlivu účinně bránit; možným řešením by se snad mohlo stát to, abychom nevěřili všem informacím, které nám média denně předkládají jako pouhým pasivním příjemcům. Naopak bychom se měli snažit o samostatné vyhledání takových informací, které jsou pro nás důležité, potřebné a především nezkrácené a objektivní. Možná nejdůležitějším aspektem, spojeným s multikulturní výchovou a soužitím nejrůznějších národů a kultur, je vzájemný respekt a tolerance. Ta ovšem musí být projevoována oboustranně. Pokud tomu tak nebude, je

celé úsilí o bezproblémové soužití odlišných kultur a vznik fungující multikulturní společnosti předem odsouzeno k neúspěchu.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se zabývali problematikou imigrace pohledem studentů sociální pedagogiky. Jak už bylo řečeno v předchozích částech této práce, imigrace je historickým fenoménem, který provázel lidstvo po celá staletí jeho vývoje. Postup vývoje lidstva a společnosti, spojený s rozvojem moderní techniky, zvyšujícím se počtem obyvatel nebo probíhajícími válečnými konflikty v různých částech světa však přispěl k tomu, že z pohybů obyvatelstva a s ním spojenou imigrací se stal aspekt významnější, než tomu bývalo v dřívějších dobách. Tento fakt platí především pro vyspělejší země tzv. západního světa. Tyto země byly oproti zbytku světa na vyšší úrovni, a proto se stávaly útočištěm pro osoby, přicházejících ze zemí méně rozvinutých. Tyto osoby sem přicházely buď z důvodů touhy po lepším životě, nebo utíkaly ze svých domovských zemí před ozbrojenými konflikty či pronásledováním. Tento fakt ovšem kladl na západní země nové požadavky. Především se jednalo o to, jak se s příchodem množství osob, které pocházely mnohdy ze zcela odlišných kultur, vyrovnat. Otázkou také bylo, jak pomoci těmto lidem s jejich bezproblémovým začleněním do společnosti způsobem, aby se zde tito jedinci cítili dobře. A právě zde se vytvořil prostor pro úlohu sociální pedagogiky, aby těmto osobám pomohla k co nejvíce bezproblémovému začlenění do společnosti, ve které se tyto osoby mohly původně cítit opuštěny či nepochopeny.

V teoretické části této práce byl popsán pohled na historický fenomén migrace obyvatelstva a s ní související jevy, jakými jsou multikultura nebo multikulturní společnost. Těmto tématům byl věnován prostor jak z hlediska mezinárodního a celosvětového, tak z hlediska vývoje těchto jevů v České republice. To vše bylo doplněno rolí a postavením sociálního pracovníka ve vztahu k imigrantům.

Praktická část se zaměřila na zkoumání pohledu studentů sociální pedagogiky na fenomén imigrace a imigrantů, a to částečně v souvislosti se současnou imigrační situací v Evropě. Data byla získána pomocí dotazníku. Dostupný výběr byl zaměřen na studenty sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Získaná data byla následně převedena do grafů a příslušných komentářů k těmto grafům. Tato data byla následně interpretována. Na základě takto zanalyzovaných a interpretovaných dat bylo následně navrženo doporučení pro praxi. Prostor byl rovněž věnován porovnání získaných dat s daty, která byla zveřejněna v nejrůznějších výzkumech veřejného mínění občanů České republiky.

Společně s tím, jak se moderní svět překotně vyvíjí, bude hrát proces pohybů, migrace a imigrace obyvatelstva i nadále velmi významnou roli. Na tento fakt musí být naše společnost připravena. Je nutné se oprostít od jakýchkoliv projevů či známek nenávisti, xenofobie nebo diskriminace těch osob, které se od nás nějakým způsobem odlišují. Měli bychom mít na paměti, že lidé všech národností a kultur jsou si rovni. Lidem, kteří přicházejí do naší země a hledají zde útočiště, bychom se měli snažit pomoci nalézt zde své místo. Zároveň je ovšem nutné zůstat ostražití a pečlivě monitorovat jakékoliv známky nesnášenlivosti či netolerance ze strany osob, které k nám mohou přicházet. I mezi imigranty mohou být bohužel lidé, kteří se budou snažit situaci zneužít ve svůj vlastní prospěch. Takoví lidé bohužel na světě existují, a to v každé kultuře, národu či etniku. Bez vzájemné tolerance, pochopení a respektování se ovšem neobejdeme. Tolerance je proto základním předpokladem pro bezproblémové fungování moderního světa, ve kterém vedle sebe budou harmonicky žít lidé rozmanitých národností a kultur.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Vyd. 1. Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.
2. BARŠA, Pavel. *Politická teorie multikulturalismu*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. Politologická řada. ISBN 80-7325-020-9.
3. ČAPKOVÁ, Kateřina a Michal FRANKL. *Nejisté útočiště: Československo a uprchlíci před nacismem 1933-1938*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-840-9.
4. DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-039-1.
5. GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, c1992. ISBN 80-85605-28-7.
6. HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9.
7. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
8. JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
9. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
10. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
11. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
12. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.
13. NOVOTNÁ, Eliška. *Základy sociologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2396-9.

14. PASTRŇÁK, René. *Sociální práce s menšinami a migranty: [studijní texty pro kombinované studium Veřejná správa a regionální politika]*. Vyd. 1. Opava: Optys, 2008. ISBN 978-80-85819-69-4.
15. PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU (eds.). *Menšiny a právo v České republice*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1.
16. PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus - ztracené paradigma?*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4134-4.
17. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.
18. RYCHLÍK, Jan. *Rozdělení Československa: 1989-1992*. Vyd. ve Vyšehradu 1. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-296-5.
19. SCHEU, Harald Christian a Ednan ASLAN. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-07-0.
20. ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.
21. VACKOVÁ, Jitka, V HERVERTOVÁ, Jana HORSKÁ a H MOUREČKOVÁ. *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*. 1. vyd. V Praze: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-097-3.

Internetové zdroje:

1. CENTRA NA PODPORU INTEGRACE CIZINCŮ, 2009 – 2016. *Informace o projektu*. [online]. [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.integracnicentra.cz/Onas/InformaceOProjektu.aspx>
2. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, 2016. *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků červen 2015*. [online]. [cit. 2016-3-5]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7411/f3/pm150723.pdf
3. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, 2016. *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků září 2015*. [online]. [cit. 2016-3-6]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7427/f3/pm151007.pdf
4. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, 2016. *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků únor 2016*. [online]. [cit. 2016-3-6]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7531/f3/pm160329.pdf
5. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, 2016. *Postoj české veřejnosti k přijímání uprchlíků září 2015*. [online]. [cit. 2016-3-6]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7427/f3/pm151007.pdf
6. ČESKÉ NOVINY, 2016. *PROFIL: Schengenský prostor se za 20 let rozšířil z pěti zemí na 26*. [online]. [cit. 2016-2-6]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/profil-schengensky-prostor-se-za-20-let-rozsiril-z-peti-zemi-na-26/1196137>
7. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016. *Národnostní struktura obyvatel*. [online]. [cit. 2016-2-7]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf/d0d27736-ef15-4f4f-bf26-e7cb3770e187?version=1.0>

8. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Integrace cizinců na území ČR*. [online]. [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>
9. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Migrační a azylová politika České republiky*. [online]. [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>
10. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Občané třetích zemí*. [online]. [cit. 2016-2-6]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi.aspx>
11. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Strategie migrační politiky České republiky*. [online]. [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d>
12. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Terminologický slovník*. [online]. [cit. 2016-2-2]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>
13. PARLAMENTNÍ LISTY, 2009 - 2016. *Chovanec (ČSSD): Cizinci tvoří v současné populaci v ČR zhruba 4 %*. [online]. [cit. 2016-2-5]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Chovanec-CSSD-Cizinci-tvori-v-soucasne-populaci-v-CR-zhruba-4-355442>
14. SDRUŽENÍ NESTRANÍKŮ, 2012. *Sčítání lidu domů a bytů 2011 – Předběžné výsledky*. [online]. [cit. 2016-2-2]. Dostupné z: <http://www.nestranici.cz/clanky/scitani-lidu-domu-bytu-2011-predbezne-vysledky>
15. UNHCR V ČESKÉ REPUBLICĚ, 2001 – 2016. *Úmluva o uprchlících*. [online]. [cit. 2016-2-1]. Dostupné z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/zakladni-informace/umluvyy/umluva-o-uprchlicich.html>
16. UNHCR V ČESKÉ REPUBLICĚ, 2001 – 2016. *Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky*. [online]. [cit. 2016-2-1]. Dostupné z: <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html>

17. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2009 – 2016. *Rada vlády pro národnostní menšiny*. [online]. [cit. 2016-2-6]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>
18. ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu)*. [online]. [cit. 2016-2-7]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-325>
19. ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů*. [online]. [cit. 2016-2-7]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-326>
20. ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*. [online]. [cit. 2016-2-9]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>
21. ZÁKONY PRO LIDI, 2010 – 2016. *Zákon o sociálních službách*. [online]. [cit. 2016-2-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Zkratka	Význam zkratky
aj.	a jiné
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
EU	Evropská unie
mj.	mimo jiné
n. l.	našeho letopočtu
OSN	Organizace spojených národů
Tab.	tabulka
tzv.	takzvaný
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
USA	United States of America
UTB	Univerzita Tomáše Bati
WASP	White Anglo – Saxon Protestant

SEZNAM GRAFŮ

1. GRAF 1.....	50
2. GRAF 2.....	51
3. GRAF 3.....	53
4. GRAF 4.....	54
5. GRAF 5.....	55
6. GRAF 6.....	56
7. GRAF 7.....	57
8. GRAF 8.....	58
9. GRAF 9.....	59
10. GRAF 10.....	60
11. GRAF 11.....	61
12. GRAF 12.....	62
13. GRAF 13.....	63
14. GRAF 14.....	64
15. GRAF 15.....	65
16. GRAF 16.....	66
17. GRAF 17.....	67

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Tabulky absolutních četností odpovědí respondentů

P II: Dotazník

Příloha P I: Tabulky absolutních četností odpovědí respondentů

Tab. 1. Ročník studia respondentů

Ročník studia	Absolutní četnost
1.	32
2.	24
3.	37
Σ	93

Tab. 2. Věk respondentů

Věk	Absolutní četnost
19 let	13
20 let	16
21 let	31
22 let	21
23 let	8
24 let	4
Σ	93

Tab. 3. Pohlaví respondentů

Pohlaví	Absolutní četnost
Žena	87
Muž	6
Σ	93

Tab. 4. Setkali jste se někdy blíže (například ve škole, na brigádě, v zaměstnání) s cizincem?

Odpověď	Absolutní četnost
ANO	86
NE	7
Σ	93

Tab. 5. Souhlasíte s tím, aby každému imigrantovi ze zemí zasažených válkou, který má zájem přijít do ČR a usadit se zde, to má být umožněno?

Odpověď	Absolutní četnost
Rozhodně souhlasím	4
Spíše souhlasím	37
Spíše nesouhlasím	45
Rozhodně nesouhlasím	7
Σ	93

Tab. 6. Jak byste se postavili k situaci, když by do Vaší obce byla umístěna rodina imigrantů?

Odpověď	Absolutní četnost
Vadilo by mi to	25
Nevadilo by mi to	38
Bylo by mi to jedno	30
Σ	93

Tab. 7. Slyšeli jste už o návrhu zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů v rámci zemí Evropské unie?

Odpověď	Absolutní četnost
ANO	70
NE	23
Σ	93

Tab. 8. Jaký je Váš názor na zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů? (zde odpovídali pouze ti respondenti, kteří u předchozí otázku odpověděli „ANO“)

Odpověď	Absolutní četnost
Rozhodně souhlasím	1
Spíše souhlasím	14
Spíše nesouhlasím	26
Rozhodně nesouhlasím	22
Nevím, je mi to jedno	7
Σ	70

Tab. 9. Souhlasíte s jednáním Maďarska, které postavilo na hranici se Srbskem kvůli přílivu imigrantů plot?

Odpověď	Absolutní četnost
ANO	55
NE	22
Nevím, je mi to jedno	16
Σ	93

Tab. 10. Uprchlíky ze kterých zemí, zasažených válečným konfliktem, by podle Vašeho názoru měla Česká republika přednostně přijímat? (lze zvolit pouze jednu možnost)

Odpověď	Absolutní četnost
Z Ukrajiny	29
Ze zemí blízkého východu (Sýrie)	6
Ze zemí severní Afriky (Libye)	2
Ze všech ohrožených zemí bez rozdílu	35
Neměla by přijímat žádné uprchlíky	21
Σ	93

Tab. 11. Do jaké míry souhlasíte s následujícím tvrzením: „Při zvládnání současného imigračního přílivu by měly být solidární i jiné vyspělé mimoevropské státy, než pouze země Evropské unie.“

Odpověď	Absolutní četnost
Rozhodně souhlasím	61
Spíše souhlasím	28
Spíše nesouhlasím	3
Rozhodně nesouhlasím	1
Σ	93

Tab. 12. Jak byste na stupnici od jedné do pěti ohodnotili informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě?

Odpověď	Absolutní četnost
1 - výborná	1
2 - dobrá	7
3 - průměrná	34
4 - špatná	38
5 – velmi špatná	13
Σ	93

Tab. 13. Jak byste na stupnici od jedné k pěti ohodnotili postoje a chování vlády České republiky během současné imigrační situace v Evropě?

Odpověď	Absolutní četnost
1 - výborná	0
2 - dobrá	10
3 - průměrná	45
4 - špatná	32
5 – velmi špatná	6
Σ	93

Tab. 14. Jaké je podle Vašeho názoru postavení imigrantů v české společnosti z hlediska jejich diskriminace?

Odpověď	Absolutní četnost
Mezi postavením imigrantů a ostatních není žádný rozdíl	3
Imigranti jsou diskriminováni	33
Imigranti jsou zvýhodňováni	18
Nevím, nedokážu posoudit	39
Σ	93

Tab. 15. Jaké je podle Vašeho názoru největší pozitivum spojené s přítomností imigrantů v České republice? (lze zvolit pouze jednu možnost)

Odpověď	Absolutní četnost
Obohacení kultury	12
Možnost poznávání různých národnostních skupin	35
Zmírňování rasismu	11
Jiné	1
Žádná pozitiva nejsou	34
Σ	93

Tab. 16. Jaké je podle Vašeho názoru největší riziko spojené s přítomností imigrantů v České republice? (lze zvolit pouze jednu možnost)

Odpověď	Absolutní četnost
Náboženské konflikty	50
Zneužívání českého sociálního systému	19
Nárůst kriminality	19
Jiné	5
Žádná rizika nejsou	0
Σ	93

Tab. 17. Je podle Vašeho názoru česká veřejnost xenofobně naladěná?

Odpověď	Absolutní četnost
ANO	79
NE	7
Nevím, nedokážu posoudit	7
Σ	93

Tab. 18. Chtěl/a byste jakožto sociální pedagog pracovat s cílovou skupinou imigrantů?

Odpověď	Absolutní četnost
ANO	24
NE	69
Σ	93

Příloha P II: Dotazník

Problematika imigrace pohledem studentů Sociální pedagogiky

Dobrý den,

jmenuji se Tomáš Středulinský a jsem studentem 3. ročníku Sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně. Chtěl bych Vás poprosit o vyplnění krátkého dotazníku, týkajícího se problematiky imigrace a zvláště současné imigrační situace. Obracím se na Vás jakožto na studenty sociální pedagogiky, abych zjistil Vaše názory na problematiku imigrace a následně je porovnal s průzkumy veřejného mínění, které zjišťovaly názory české veřejnosti.

Dotazník je anonymní a slouží pouze k účelům výzkumné části mé bakalářské práce.

Ročník studia:

Váš věk: let

Vaše pohlaví:

- Žena
- Muž

1. Setkali jste se někdy blíže (například ve škole, na brigádě, v zaměstnání) s cizincem?
(Pokud ANO, pokračujte otázkou č. 2. Pokud NE, pokračujte otázkou č. 3)

- ANO
- NE

2. Jaké národnosti byl cizinec, se kterým jste se blíže setkali? (lze zvolit více možností)

- Slovenské
- Ukrajinské
- Vietnamské
- Polské
- Německé
- Ruské
- Jiné, uveďte jaké

3. Zkuste odhadnout počet cizinců, žijících v současné době na území ČR.

.....

4. Jaké pocity ve Vás vyvolávají pojmy imigrace a imigranti? (lze zvolit i více možností)

- Pomoc
- Solidarita
- Očekávání
- Nejistota
- Strach
- Obohacení

- Jiné, uveďte jaké
5. Souhlasíte s tím, aby každému imigrantovi ze zemí zasažených válkou, který má zájem přijít do ČR a usadit se zde, to má být umožněno?
- Rozhodně souhlasím
 - Spíše souhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím
6. Jak byste se postavili k situaci, když by do Vaší obce byla umístěna rodina imigrantů?
- Vadilo by mi to
 - Nevadilo by mi to
 - Bylo by mi to jedno
7. Slyšeli jste už o návrhu zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů v rámci země Evropské unie? (Pokud ANO, pokračujte otázkou č. 8. Pokud NE, pokračujte otázkou č. 9)
- ANO
 - NE
8. Jaký je Váš názor na zavedení povinných kvót pro přerozdělování imigrantů?
- Rozhodně souhlasím
 - Spíše souhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím
 - Nevím, je mi to jedno
9. Souhlasíte s jednáním Maďarska, které postavilo na hranici se Srbskem kvůli přílivu imigrantů plot?
- ANO
 - NE
 - Nevím, je mi to jedno
10. Uprchlíky ze kterých zemí, zasažených válečným konfliktem, by podle Vašeho názoru měla Česká republika přednostně přijímat? (Ize zvolit pouze jednu možnost)
- Z Ukrajiny
 - Ze zemí Blízkého východu (Sýrie)
 - Ze zemí severní Afriky (Libye)
 - Ze všech ohrožených zemí bez rozdílu
 - Neměla by přijímat žádné uprchlíky
11. Do jaké míry souhlasíte s následujícím tvrzením: „Při zvládnání současného imigračního přílivu by měly být solidární i jiné vyspělé mimoevropské státy, než pouze země Evropské unie.“
- Rozhodně souhlasím
 - Spíše souhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím

12. Jak byste na stupnici od jedné do pěti ohodnotili informovanost české veřejnosti o současné imigrační situaci v Evropě?
- 1 – výborná
 - 2 – dobrá
 - 3 – průměrná
 - 4 – špatná
 - 5 – velmi špatná
13. Jak byste na stupnici od jedné k pěti ohodnotili postoje a chování vlády České republiky během současné imigrační situace v Evropě?
- 1 – výborná
 - 2 – dobrá
 - 3 – průměrná
 - 4 – špatná
 - 5 – velmi špatná
14. Jaké je podle Vašeho názoru postavení imigrantů v české společnosti z hlediska jejich diskriminace?
- Mezi postavením imigrantů a ostatních není žádný rozdíl
 - Imigranti jsou diskriminováni
 - Imigranti jsou zvýhodňováni
 - Nevím, nedokážu posoudit
15. Jaké je podle Vašeho názoru největší pozitivum spojené s přítomností imigrantů v České republice? (lze zvolit pouze jednu možnost)
- Obohacení kultury
 - Možnost poznávání různých národnostních skupin
 - Zmírňování rasismu
 - Jiné, uveďte jaké
 - Žádná pozitiva nejsou
16. Jaké je podle Vašeho názoru největší riziko spojené s přítomností imigrantů v České republice? (lze zvolit pouze jednu možnost)
- Náboženské konflikty
 - Zneužívání českého sociálního systému
 - Nárůst kriminality
 - Jiné, uveďte jaké
 - Žádná rizika nejsou
17. Je podle Vašeho názoru česká veřejnost xenofobně naladěná?
- ANO
 - NE

- Nevím, nedokážu posoudit

18. Chtěl/a byste jakožto sociální pedagog pracovat s cílovou skupinou imigrantů?

- ANO
- NE

19. Pokud ANO, stručně napište, z jakého důvodu:

.....
.....
.....
.....

20. Pokud NE, stručně napište, z jakého důvodu:

.....
.....
.....
.....

Děkuji Vám za Váš čas, strávený během vyplňování tohoto dotazníku.

Prostor pro Vaše náměty či připomínky: